

ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣ

[ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣ-ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ]

[ಸುಮಾರು ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ದ್ವಾಪರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವೇದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಮಹರ್ಷಿ ವೇದವ್ಯಾಸರೇ, ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳ ರಾಜ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಮಹಾಪುರಾಣ ಭಾಗವತ.

ಸಾವು ಎನ್ನುವ ಹಾವು ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ನಿಂತಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಜಾತಗಳು ಅಸಾಯಕವಾಗಿ ಅದರ ಬಾಯಿಯೊಳಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ಹಾವಿನಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಉಪಾಯ ಉಂಟೇ? ಉಂಟು, ಶುಕಮುನಿ ನುಡಿದ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತವೇ ಅಂತಹ ದಿವ್ಯೌಷಧಿ. ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿ ವಿರಳವಾಗಿರುವ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಂತೂ ಇದು ತೀರಾ ಅವಶ್ಯವಾದ ದಾರಿದೀಪ.

ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ನಮಗೆ ಈ ಕಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಅದರ ಹಿಂದಿರುವ ಸಂದೇಶ ಮುಖ್ಯ. ಒಂದು ತತ್ವದ ಸಂದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೊರತು, ಅದನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಡೆದ ಘಟನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಶುದ್ಧ. ಮನಸ್ಸು ಮಲೀನವಾದರೆ ಮೈತೊಳೆದು ಏನು ಉಪಯೋಗ? ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೊಳೆದು ಶುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಸಾಧನ ಈ ಭಾಗವತ. ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಭಾಗವತ ಓದಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಚಿಂತನೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಬಿಡುಗಡೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಪೂಜ್ಯ ಬನ್ನಂಜೆ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಭಾಗವತ ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿದ ಭಾಗವತದ ಅರ್ಥಸಾರವನ್ನು ಇ-ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆರೆ ಹಿಡಿದು ಆಸಕ್ತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಒಂದು ಕಿರುಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.]

Visit us @: <http://bhagavatalkannada.blogspot.in/>

ಚಿತ್ರಕೃಪೆ: ಅಂತರ್ಜಾಲ

ಪರಿವಿಡಿ

ಓದುವ ಮೊದಲು.....	2
ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ	3
ಪ್ರಥಮೋಧ್ಯಾಯ:.....	3
ದ್ವಿತೀಯೋಧ್ಯಾಯ:.....	12
ತೃತೀಯೋಧ್ಯಾಯ:	16
ಚತುರ್ಥೋಧ್ಯಾಯ:	23
ಪಂಚಮೋಧ್ಯಾಯ:.....	28
ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕ	33
ಅಥ ಪ್ರಥಮೋಧ್ಯಾಯ:	34
ಅಥ ದ್ವಿತೀಯೋಧ್ಯಾಯ:	39
ಅಥ ತೃತೀಯೋಧ್ಯಾಯ:.....	43
ಅಥ ಚತುರ್ಥೋಧ್ಯಾಯ:.....	46
ಅಥ ಪಂಚಮೋಧ್ಯಾಯ:.....	50

ಓದುವ ಮೊದಲು

ಪೂಜ್ಯ ಬನ್ನಂಜೆ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯರು ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿದ 'ಭಾಗವತ ಪ್ರವಚನ'ವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಭಾಗವತದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಓದುಗರು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನದ ಧ್ವನಿಸುರುಳಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಧ್ವನಿಸುರುಳಿಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಇದ್ದವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಬಂಧುಗಳು ಈ ಮಹಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಡಗಿರುವ ಅಪೂರ್ವ ಅರ್ಥಸಾರವನ್ನು ಅರಿತು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ವಿಜ್ಞಾಪನೆ

ಈ ಇ-ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ(Commercial purpose) ಬಳಸಬಾರದಾಗಿ ಕೋರಿಕೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನ ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಬರೆಯುವಾಗ ಅನೇಕ ತಪ್ಪುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಬರೆಯುವವರು ತಮಗೆ ಅರ್ಥವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಅಂಶ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೊಣೆಗಾರರಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಓದುಗರು ನೇರವಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನದ ಧ್ವನಿಸುರುಳಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮುಖಪುಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾದ ಚಿತ್ರ ಅಂತರ್ಜಾಲದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರದ್ದಾದರೂ ಆಕ್ಷೇಪವಿದ್ದರೆ ದಯವಿಟ್ಟು ನಮಗೆ ಬರೆದು ತಿಳಿಸಿ. ಅದನ್ನು ತಕ್ಷಣ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾಗುವುದು.

ಸಂಪರ್ಕ ಕೊಂಡಿ: <http://bhagavatainkannada.blogspot.in/>

*****

ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತೋಽನ್ವಯಾದಿತರತಶ್ಚಾರ್ಥೇಷ್ಟಭಿಜ್ಞಃ ಸ್ವರಾಟ್
ತೇನೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೃದಾ ಯ ಆದಿಕವಯೇ ಮುಹ್ಯಂತಿ ಯಂ ಸೂರಯಃ |
ತೇಜೋವಾರಿಮೃದಾಂ ಯಥಾ ವಿನಿಮಯೋ ಯತ್ರ ತ್ರಿಸರ್ಗೋ ಮೃಷಾ
ಧಾಮ್ನಾ ಸ್ವೇನ ಸದಾ ನಿರಸ್ತಕುಹಕಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಂ ಧೀಮಹಿ ||

*****

ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ

ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

॥ಓಂ ನಮೋ ಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ ಓಂ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಶಾಪಗ್ರಸ್ಥನಾದ ಪರೀಕ್ಷಿತ ತನಗಿರುವ ಏಳು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಸಾರ್ಥಕವಾಗುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು ಎಂದು ಶುಕಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗವತದ ಪ್ರಸ್ತಾವನಾ ಭಾಗವನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಎರಡನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು: 'ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವಾಗ ನಮ್ಮ ಅನುಸಂಧಾನ ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಅಂತರಂಗದ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಯಾವ ರೀತಿ ಜೀವವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವಾಗ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರ ಕಳುಹಿಸಬೇಕು' ಎನ್ನುವ ಅಪೂರ್ವ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನೂ ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ: ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದರೆ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಕೂಡಾ ಆತನ ಸ್ಮರಣೆ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದಿಗೆ "ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕು" ಎನ್ನುವ ಪರೀಕ್ಷಿತನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಉತ್ತರ ರೂಪವಾಗಿ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಕಂಧ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮಗನಾದ ವಿದುರನ ಸಂಭಾಷಣಾ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಬನ್ನಿ, ಪರೀಕ್ಷಿತನೊಂದಿಗೆ ನಾವೂ ಕುಳಿತು ಈ ಅಪೂರ್ವ ವಿಷಯವನ್ನು ಶುಕಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡೋಣ.

ಪರೀಕ್ಷಿತನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ: ವಿದುರ-ಮೈತ್ರೇಯ ಸಂವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ-

ಏವಮೇತತ್ಪುರಾ ಪೃಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರೇಯೋ ಭಗವಾನ್ನಿಲ |

ಕ್ಷತ್ರಾ ವನಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೇನ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವಗೃಹಮೃದ್ಧಿಮತ್ ||೦೧||

ಯದಾ ತ್ವಯಂ ಮಂತ್ರಕೃದ್ಧೋ ಭಗವಾನಖಿಲೇಶ್ವರಃ |

ಪೌರವೇಂದ್ರಪುರಂ ಹಿತ್ವಾ ಪ್ರವಿವೇಶಾತ್ಮಸಾತ್ಮ ತಮ್ ||೦೨||

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ ಸೌಜನ್ಯ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಪರೀಕ್ಷಿತನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: ಇಂದು ನೀನು ಯಾವ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿದುರ(ಕ್ಷತ್ರಾ)

ಮೈತ್ರೇಯನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ್ದ. ಆಗ ಮೈತ್ರೇಯ ವಿದುರನಿಗೆ ಯಾವ ಉತ್ತರ ನೀಡಿದನೋ, ಆ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ದಾಖಲೆಯನ್ನೇ ನಾನು ನಿನಗೆ ನೀಡುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು.

ಮೈತ್ರೇಯ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರೀತಿಯ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ವೇದವ್ಯಾಸರು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದಂತೆ ಮೈತ್ರೇಯ 'ಮಿತ್ರಾ' ಎನ್ನುವವಳ ಮಗ (ಮಿತ್ರಾಸುತೋ ಮುನಿ). ಇಂಥಹ ಮೈತ್ರೇಯನನ್ನು ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು 'ಭಗವಂತ' ಎನ್ನುವ ವಿಶೇಷಣ ಬಳಸಿ ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಗವಂತ ಎಂದರೆ ಭಾಗ್ಯವಂತ ಎಂದರ್ಥ. [ಹೀಗಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಭಾಗ್ಯಗಳ ನೆಲೆಯಾದಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಾವು 'ಭಗವಂತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಒಂದನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ಭಗವಾನಿತಿ ಶಬ್ದ ತೇ ||೧.೨.೧೧||].

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿದುರನನ್ನು 'ಕ್ಷತ್ರಾ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಷತ್ರಾ ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ 'ಕೆಲಸದವಳ ಮಗ' ಎನ್ನುವ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಅರ್ಥವಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಳಾರ್ಥವಿದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಗೊಂದಲ ಇಲ್ಲದ, ಸ್ಥಿರವಾದ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವನು(ಕ್ಷದತ್-ಸ್ಥೈರ್ಯೋಃ) ಕ್ಷತ್ರಾ.

ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಎಂದು ವಿದುರ ಮೈತ್ರೇಯನನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿದುರನಿಗೆ ಸ್ವಗೃಹವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದ ವೈಭೋಗಗಳಿದ್ದವು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಯಿಂದ ರಾಜಧೂತನಾಗಿ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆಂದು ಹಸ್ತಿನಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಸಂಧಾನ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹಸ್ತಿನಪುರವನ್ನು ತೊರೆದು, ಪಾಂಡವರಿದ್ದ ಉಪಪ್ಲಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಬೇಸರಗೊಂಡ ವಿದುರ, ಭಗವಂತನ ಸನ್ನಿಧಿ ಇಲ್ಲದ ಹಸ್ತಿನಪುರವನ್ನು, ಸ್ವಗೃಹವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುಖ-ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತನ ಭೇಟಿ ಮೈತ್ರೇಯನೊಂದಿಗಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಗೊಂದಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ: ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಯುದ್ಧಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ವಿದುರ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಯುದ್ಧಾ ನಂತರ ಆತ ಹಸ್ತಿನಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮಹಾಭಾರತ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ಸ್ಕಾಂಧ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಿತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಕಾಂಧಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ಯುದ್ಧಕಾಲೇ ತು ವಿದುರಸ್ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾಂ ಗತೋಽಪಿ ಸನ್ | ಪ್ರಾಯ ಆಸ್ತೇ ಗಜಪುರೇ ಪಾಣ್ಡವಾನಾಂ ವ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ || ಇತಿ ಸ್ಮಾನ್ವೇ|| ಯುದ್ಧಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿದುರ ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿರುವುದಲ್ಲ. ಆತ ದುರ್ಯೋಧನನ ದುರ್ವರ್ತನೆಗೆ ಬೇಸತ್ತು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆಂದು ಹೋಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆತ ಯುದ್ಧಾನಂತರವೂ ಕೂಡಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಯವನ್ನು ಪಾಂಡವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ, ಅವರ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹಸ್ತಿನಪುರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಕಳೆದಿದ್ದ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ವಿದುರನ ಕುರಿತಾಗಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಪರಿಕ್ಷಿತ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ: "ವಿದುರ ಈ ರೀತಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಲು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣ ಏನು?" ಎಂದು. ಆಗ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಹಸ್ತಿನಪುರದಲ್ಲಿ ವಿದುರನಿಗೆ ಬೇಸರ ತಂದ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಕ್ಷಿತನಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ:

ವಿದುರನ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ-

ಯದಾ ತು ರಾಜಾ ಸ್ವಸುತಾನಸಾಧೂನ್ಪುಷ್ಪನ್ನ ಧರ್ಮೇಣ ವಿನಷ್ಟದೃಷ್ಟಿಃ |
ಭ್ರಾತುರ್ಯವಿಷ್ಣುಸ್ಯ ಸುತಾನ್ವಿಬಂಧೂನ್ಪವೇಶ್ಯ ಲಾಕ್ಷಾಭವನೇ ದದಾಹ ||೦೬||

ಯದಾ ಸಭಾಯಾಂ ಕುರುದೇವದೇವ್ಯಾಃ ಕೇಶಾಭಿಮರ್ಶಂ ಸುತಕರ್ಮ ಗರ್ಹ್ಯಮ್ |
ನ ವಾರಯಾಮಾಸ ನೃಪಃ ಸ್ನುಷಾಯಾಃ ಆಸ್ತೈರ್ಹರಂತ್ಯಾಃ ಕುಚಕುಂಕುಮಾನಿ ||೦೭||

ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ವಿದುರನಿಗೆ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿತನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಹನೆ ಇತ್ತು. ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳು ದುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, 'ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು' ಎನ್ನುವ ಮೋಹದಿಂದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಅವರ ದುಷ್ಟತನಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. [ದುರ್ಯೋಧನನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ 'ಕಲಿ' ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಅಂತರಂಗವನ್ನೂ ಕೆಡಿಸಿ, ಆತನಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಟ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ]. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣದಿಂದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಮತ್ತಷ್ಟು ದುಷ್ಟರೆನಿಸಿದರು. ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಅನ್ಯಾಯದ ನಡೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಕೇವಲ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಒಳಗಿನಿಂದಲೂ ಕುರುಡನಾಗಿದ್ದ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಸಂಕಲ್ಪವೂ ಆಗಿತ್ತು.

ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಮಾಡುವ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಧರ್ಮಿಷ್ಟರಾದ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ತಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪರಕೀಯರಂತೆ ಕಂಡು, ತಂದೆ ಇಲ್ಲದ ತಬ್ಬಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿದ. [ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಯಂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಬಂಧುವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಾಯಿತು]. ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲಿಸುವ ದುರ್ಯೋಧನನ ನೀಚ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಹೊಣೆಗಾರ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನೆನಿಸಿದ. ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ, ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಜೂಜಾಟದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಣೆಗಾರನಾದ. ಇವೆಲ್ಲವುದಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ನೀಚಾತಿ-ನೀಚ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ: ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಸೆ ದ್ರೌಪದಿಯ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ. ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಅರೆನಗ್ನವಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಸಭೆಗೆ ಎಳೆತಂದು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಉಹಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ದುಷ್ಟಕೃತ್ಯ. ಇವೆಲ್ಲವುದಕ್ಕೂ ನೇರ ಹೊಣೆಗಾರ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ. "ಅರೆವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ದ್ರೌಪದಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಅವಮಾನ ಕೋಪದ ಕಣ್ಣೀರಾಗಿ ಹರಿದು ಆಕೆಯ ಕುಚದ ಮೇಲಿನ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಅಳಿಸಿತು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು. [ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಉಡುಪಿನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೌಪೀನ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಎರಡು ತುಂಡು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.(ಇಂದು ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಉಡುಪು ಇದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಯೊಳಗಿದ್ದಾಗ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಋತುಮತಿಯಾಗಿದ್ದ ದ್ರೌಪದಿ ಈ ರೀತಿ ಕೇವಲ ಏಕ ವಸ್ತ್ರಧಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ಆಕೆಯ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ರಾಜಸಭೆಗೆ ಎಳೆತಂದಿರುವುದು ಕ್ರೌರ್ಯದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಯದೇ, ಘಟನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಮುಂದೆ ನಡೆದ ಘೋರ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕರ್ತನಾದ. ದ್ರೌಪದಿಯ ಕಣ್ಣೀರು ಶತ್ರುಪಡೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಅಳಿಸಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು].

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಅಸಹಾಯಕನಾಗಿ ನೋಡಿ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿದುರ, ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ನಂತರ ಪಾಂಡವರ ಮರಳುವಿಕೆಗಾಗಿ ಕಾದು ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಸ್ವಯಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆಂದು ಬಂದರೂ ಕೂಡಾ, ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಪುತ್ರಮೋಹದಿಂದ ಕುರುಡಾಗಿ ನಿಂತ! ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ: "ನಿಮ್ಮ ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ದುರಂತವಾಗಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿ" ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಘಟನೆಯ ನಂತರ ವಿದುರ: "ತಾನು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಾಗಿರಬಾರದು" ಎನ್ನುವ 'ಕಾರಣ'ದಿಂದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡುವ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

[ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಯದಾ' ಎನ್ನುವ ಪದ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪದದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ 'ಯಾವಾಗ' ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ: 'ಯಾವಾಗ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತೋ ಆವಾಗ ವಿದುರ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಘಟನೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅರ್ಥ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಭಿಧಾನ ಎನ್ನುವ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: *ಯದಾ ತದೇತಿ ಹೇತ್ವರ್ಥೇ ಕಾಲಾರ್ಥೇ ಚಾಪಿ ಭಣ್ಯತೇ ಇತ್ಯಭಿಧಾನಮ್* 1. ಅಂದರೆ: 'ಯದಾ' ಮತ್ತು 'ತದಾ' ಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಕಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹೇತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ: ಯಾವಾಗ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತೋ ಆವಾಗ ವಿದುರ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿರುವುದಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಾಗಿರಬಾರದು ಎನ್ನುವ 'ಕಾರಣ'ದಿಂದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿರುವುದು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ].

ಕ ಏನಮತ್ರೋಪಜುಹಾವ ಜಿಹ್ಮಂ ದಾಸ್ಯಾಃ ಸುತಂ ಯದ್ಬಲಿನೈವ ಪುಷ್ಪಃ |

ತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರತೀಪಃ ಪರಕೃತ್ಯ ಆಸ್ತೇ ನಿರ್ವಾಸ್ಯತಾಮಾಶು ಪುರಾಚ್ಚ ಸಾನಃ ||೧೫||

ಸ ಇತ್ಯಮತ್ಯುದ್ಧಣಕರ್ಣಬಾಣೈರ್ಭ್ರಾತುಃ ಪುರೋ ಮರ್ಮಸು ತಾಡಿತೋಽಪಿ |

ಸ್ಮಯಿನ್ ಧನುದ್ವಾರಿ ನಿಧಾಯ ಮಾಯಾಂ ಗತವ್ಯಥೋಽಯಾದುರು ಮಾನಯಾನಃ ||೧೬||

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಾಭರಿಗೊಂಡ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾದ ವಿದುರನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಎಲ್ಲರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲೇ ವಿದುರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: "ನೀನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಮಾರ್ಜನೆ ಇದೆ. ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಗನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಹಾಕಿ, ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದು ಅವರಿಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಘೋರ ದುರಂತವನ್ನು ನೀನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು" ಎಂದು.

ವಿದುರನ ನೇರ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ದುರ್ಯೋಧನ ಸಿಟ್ಟಿಗೆಳುತ್ತಾನೆ. "ಇವನ್ಯಾರು ನಮಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುವವನು? ನನ್ನ ಅನ್ನ ತಿಂದು ನನ್ನ ವಿರುದ್ಧವೇ ಪಿತೂರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಈತ. ನನಗೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ನನ್ನ ಶತ್ರುಗಳ ಪರ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನನ್ನನ್ನು ಅರಮನೆಯಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಹಾಕಲು ಇವನ್ಯಾರು? ನಮ್ಮ ಅರಮನೆಯ ಕೆಲಸದವಳ ಮಗನಾದ ಈತನಿಗೆ ಅದಾವ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ? ನನಗೆ

ಈತನ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕೋಪದಲ್ಲಿ ನಾನಿವನನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಡುಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈತ ಈಗಲೇ ಉಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇ ದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋಗಬೇಕು" ಎಂದು ಕಿರುಚುತ್ತಾನೆ ದುರ್ಯೋಧನ. ದುರ್ಯೋಧನ ವಿದುರನ ವಿರುದ್ಧ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲೇ, ಹೃದಯವನ್ನೇ ಭೇದಿಸುವಂತಹ ಭಯಾನಕವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರೂ ಕೂಡಾ, ದೇಶದ ದೊರೆಯಾದ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಏನೂ ಮಾತನಾಡದೇ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ವಿದುರನಿಗೆ ಮರ್ಮಾಘಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ದೇಶಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಉಡುಗೊರೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆತ ತನ್ನೊಳಗೇ ತಾನು ನಗುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಇಂತಹ ಅವಮಾನವಾದರೆ ಅದು ಸಾವಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಸ್ಥಿತಿ. "ನಾನು ಮೊದಲೇ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆ ಭಗವಂತನ ಸಂಕಲ್ಪವಿರಬೇಕು" ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದ ವಿದುರ, "ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟು, ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ.

ಇತ್ಥಂ ವ್ರಜನ್ಯಾರತಮೇವ ವರ್ಷಂ ಕಾಲೇನ ಯಾವದ್ಗತವಾನ್ಪ್ರಭಾಸಮ್ |
ತಾವಚ್ಛಶಾಸ ಕ್ಷಿತಿಮೇಕ ಚಕ್ರಾಮೇಕಾತಪತ್ರಾಮಜಿತೇನ ಪಾರ್ಥಃ || ೧೦ ||

ತತ್ರಾಥ ಶುಶ್ರಾವ ಸುಹೃದ್ವಿನಷ್ಟಿಂ ವನಂ ಯಥಾ ವೇಣುಜವಹ್ನಿನಾಽಽಶ್ರಯಮ್ |
ಸಂಸ್ಪರ್ಧಯಾ ದಗ್ಧಮಥಾನುಶೋಚನ್ನರಸ್ವತೀಂ ಪ್ರತ್ಯಗಿಯಾಯ ತೂಷ್ಣೀಮ್ || ೧೧ ||

ವಿದುರ-ಉದ್ಧವ ಸಂವಾದ

ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಯಾಗಿ ಕಾಡು ಮೇಡುಗಳ ಮುಖೇನ ಭಾರತ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ವಿದುರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಹಸ್ತಿನಪುರದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದು, ಧರ್ಮರಾಜ ಚಕ್ರಾಧಿಪತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. [ಚಕ್ರ=ಆಜ್ಞೆ. ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಡಬಲ್ಲವನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಏಕಚಕ್ರಾಧಿಪತಿ ಎಂದರೆ ಆತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನಾರಿಗೂ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದುರ ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಆತನಿಗೆ ಕುರುವಂಶದವರಿಗೆ ಸಹೃದಯಿಗಳಾದ ಯಾದವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಆಘಾತಕಾರಿ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಿದಿರಿನ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಯಿಂದ ಇಡೀ ಕಾಡು ಹೇಗೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೋ ಹಾಗೇ ಯಾದವರು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ನಾಶವಾಗುವ ಶಾಪ ಪಡೆದಿರುವ ವಿಷಯ ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ನೊಂದ ವಿದುರ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿ ತೀರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. [ಇಂದು ಸರಸ್ವತೀ ನದಿ ಕಾಣೆಯಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ]. ಸ್ಕಾಂಧ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: *ವಿದುರಸ್ತು ಪ್ರಭಾಸಸ್ಥಃ ಶಾಪಂ ಸಂಜ್ಞೇಪತೋಽಶ್ರಜೋತ್ / ಯದೂನಾಂ ವಿಸ್ತರಾತ್ ಪಶ್ಚಾದುದ್ಧವಾದ್ಯಮುನಾಮನು / ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರ ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕೇವಲ ಯದುಕುಲ ನಾಶದ ಶಾಪದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಮುಂದೆ ಆತ ಯಮುನಾ*

ತೀರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವನನ್ನು ಬೇಟಿಯಾಗಿ ಆತನಿಂದ ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. [ಈ ವಿಷಯ ಮುಂದೆ ಭಾಗವತದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ].

ಅನ್ಯಾನಿ ಚೇಹ ದ್ವಿಜದೇವದೇವೈಃ ಕೃತಾನಿ ನಾನಾಯತನಾನಿ ವಿಷ್ಣೋಃ |

ಪ್ರತ್ಯಂಕಮುಖ್ಯಾಂಕಿತಮಂದಿರಾಣಿ ಯದ್ಧರ್ಶನಾತ್ಯಷ್ಟಮನುಸ್ಮರಂತಿ || ೨ ೩ ||

ತನ್ನ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿತೀರದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ವಿದುರ ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. [ಇದೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ. ಹಿಂದೆ ದೇವಾಲಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ, ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆ ಕೇವಲ ಅಗ್ನಿಮುಖದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಎನ್ನುವ ವಾದಕ್ಕೆ ಇದು ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದು, ಹಿಂದೆ ಕೂಡಾ ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕಂಡು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕೂಡಾ ದೇವಾಲಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು]. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ವಿದುರ ಸಂದರ್ಶಿಸಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು 'ಪ್ರತ್ಯಂಕಮುಖ್ಯ' ಭಗವಂತನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಕಂಡು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವ-ದೇವತೆಯರ ದೇವಾಲಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಿರಂತರ ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತ್ಯಂಕ' ಎನ್ನುವ ಪದಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಂಕ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಶರೀರ ಲಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿರುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ತಂತ್ರಮಾಲಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ಪ್ರತ್ಯಂಕಮುಖ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುಃ | 'ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರತ್ಯಂಕವಾನ್ ವಿಷ್ಣುಃ ಸಮ್ಯಗ್ಲಕ್ಷಣವತ್ತಮಃ || ಇತಿ ತನ್ತ್ರಮಾಲಾಯಾಮ್ || ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಂಕನಾದರೆ, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ವಿಷ್ಣು 'ಪ್ರತ್ಯಂಕಮುಖ್ಯಃ'.

ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ವಿದುರ ಯಮುನಾ ನದಿ ತೀರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆತ ಉದ್ಧವನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮಭಕ್ತರಿಬ್ಬರ ಅಪರೂಪದ ಭೇಟಿ. ಈ ಭೇಟಿಯಿಂದ ವಿಸ್ಮಿತರಾದ ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರನೊಬ್ಬರು ಗಾಢವಾಗಿ ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅಪರೂಪದ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬರುವ ವಿಷಯ: ಕುಶಲೋಪರಿ. ಕುಶಲ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಮಗೆ ನೀಡಿದವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ. ಕೃಷ್ಣ ಎಲ್ಲೇ ಹೋದರೂ ಕೂಡಾ, ಅಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಕಾಲಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಕಿರಿಯರನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲಸದ ಆಳಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಹಿರಿಯರು, ಕಿರಿಯರು, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಉದ್ಧವ ಮತ್ತು ವಿದುರ ಇಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉಭಯಕುಶಲೋಪರಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಚ್ಚಿತ್ಪುರಾಣೌ ಪುರುಷೌ ಸ್ವನಾಭ್ಯ ಪದ್ಮಾನುವೃತ್ತೈಹ ಕಿಲಾವತೀರ್ಣೌ |

ಆಸಾತ ಉರ್ವ್ಯಾಃ ಕುಶಲಂ ವಿಧಾಯ ಕೃತಕ್ಷಣೌ ಕುಶಲಂ ಶೂರಗೇಹೇ || ೨ ೪ ||

ಮೊತ್ತಮೊದಲು ವಿದುರ ಕೃಷ್ಣ-ಬಲರಾಮರ ಕುರಿತು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ವಿದುರ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಭಗವಂತನ ನಾಭೀಕಮಲಸಂಭೂತನಾದ, ಚತುರ್ಮುಖನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ, ಪುರಾಣಪುರುಷರಾದ ಕೃಷ್ಣ-ಬಲರಾಮರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡಿ ಕುಶಲವಾಗಿದ್ದಾರೆಯೇ?” ಎಂದು.

[ನಮಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ ನಿಜವಾದ ಪುರಾಣಪುರುಷ. ಆದರೆ ಬಲರಾಮನಲ್ಲಿ ನರರೂಪಿ ಭಗವಂತನ ವಿಶೇಷ ಆವೇಶ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಛಂದಃಪುರುಷನಾದ ಬಲರಾಮನನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಪುರುಷ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ].

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ‘ಪದ್ಮ’ ಎನ್ನುವ ಪದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಕೋಶ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ‘ಪದ್ಮೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಸಮುದ್ವಿಷ್ಟಃ ಪದ್ಮಾಶ್ರೀರಪಿ ಚೋಚ್ಯತೇ’ ‘ಪದ್ಮ’ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಹಾಗೂ ‘ಪದ್ಮಾ’ ಎಂದು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಗೂ ಹೆಸರಿದೆ.

ವಿದುರನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. “ಸದಾ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿರುವ, ನಿತ್ಯಸುಖಿ ಭಗವಂತ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾನೆಯೇ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅದರ ಅರ್ಥ ಏನು ಎನ್ನುವುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಪಾದ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ‘ಲೋಕಾನಾಂ ಸುಖಕರ್ತೃತ್ವಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ಕುಶಲಂ ವಿಭೋಜ್ಯ| ಪೃಚ್ಛತೇ ಸತತಾನನ್ದಾತ್ ಕಥಂ ತಸ್ಯೈವ ಪೃಚ್ಛತೇ’ ಅಂದರೆ: ಸದಾ ಸುಖಿಯಾಗಿರುವ ಭಗವಂತ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾನೆಯೇ ಎಂದು ವಿದುರ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ; “ಆತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವನೇ?” ಎನ್ನುವ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದುರ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಿದೆ ಪಾದ್ಯಪುರಾಣ. [ಸುಖಕರ್ತನೂ ಭಗವಂತ, ದುಃಖದ ಒಡೆಯನೂ ಭಗವಂತ. ಪಾಲಿಸುವ ಭಗವಂತನೇ ಸಂಹಾರಕರ್ತ ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು]

ಕಚ್ಚಿತ್ಪುರೂಷಾಂ ಪರಮಃ ಸುಹೃನ್ನೋ ಭಾಮಃ ಸ ಆಸ್ತೇ ಸುಖಮಂಗ ಶೌರಿಃ |

ಯೋ ವೈ ಸ್ವಸ್ಥಾಂ ಪಿತೃವದ್ಧದಾತಿ ವರಾನ್ವದಾನ್ಯೋ ವರತರ್ಪಣೇನ || ೨೭ ||

ಕೃಷ್ಣ-ಬಲರಾಮರ ಕುರಿತು ಕೇಳಿದ ವಿದುರ ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಆರುಣಿಯ ಅಣ್ಣ(ಭಾವ ಮೈದಾ), ಶೂರಸೇನನ ಮಗನಾದ ವಸುದೇವನ ಕ್ಷೇಮ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. [ವಿದುರನ ಪತ್ನಿ ಶೂರಸೇನನ ಮಗಳು. ಹಿಂದೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ವಸುದೇವನ ತಂದೆ ಶೂರಸೇನನೂ ಕೂಡಾ ಒಬ್ಬ ಶೂದ್ರನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಆರುಣಿಯೇ ವಿದುರನ ಪತ್ನಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರ ವಸುದೇವನನ್ನು ಭಾಮಃ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡದ ಭಾವ ಎನ್ನುವ ಪದ ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಾಮಃ ಎನ್ನುವ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ.]

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಿಗದ ‘ವಸುದೇವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿವರಣೆ’ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತದೆ. ವಸುದೇವ ಕುರುವಂಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯನಾಗಿದ್ದ. ಆತ ತನ್ನ ಸಹೋದರಿಯರನ್ನು ಅವರ ತಂದೆಯಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಆತ ತನ್ನ ತಂಗಿಯಂದಿರಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದು,

ಅವರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅವರ ಗಂಡಂದಿರರನ್ನೂ[ವರತರ್ಪಣೇನ - ಭರ್ತ್ಯತಪ್ರಣೇನ] ಸದಾ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. “ಇಂತಹ ವಸುದೇವ ಸುಖವಾಗಿರುವನೇ?” ಎಂದು ವಿದುರ ಉದ್ಧವನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಕಚ್ಚಿತ್ಸುಖಂ ಸಾತ್ವತವೃಷ್ಟಿಭೋಜ ದಾಶಾರ್ಹಕಾಣಾಮಧಿಪಃ ಸ ಆಸ್ಮೇ |

ಯಮಭ್ಯುಷಿಂಚಚ್ಛತಪತ್ರನೇತ್ರೋ ನೃಪಾಸನಾಧಿಂ ಪರಿಹೃತ್ಯ ದೂರಾತ್ ||೨೯||

ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರ ರಾಜನಾದ ಉಗ್ರಸೇನನ ಕುಶಲವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕಂಸ ಉಗ್ರಸೇನನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ತದನಂತರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದು, ಆತನಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಸಿಂಹಾಸನದತ್ತ ಮನಸ್ಸು(ಆಧಿ) ಮಾಡದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಉಗ್ರಸೇನನನ್ನೇ ಮರಳಿ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ: “ ಕಮಲದಂತಹ ಕಣ್ಣಿನವನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ದೊರೆ ಉಗ್ರಸೇನ ಕುಶಲವೇ?” ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರ ಉದ್ಧವನನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಾನೆ.

[ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ 'ಆಧಿ' ಎನ್ನುವ ಪದ 'ಮನಸ್ಸು' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆಧಿ, ವರೂಢ, ಆತ್ಮ ಮತ್ತು 'ಖ' ಎನ್ನುವ ಪದಗಳು ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳು ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಕೋಶ ಸಹಿತ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಧಿಮನೋವರೂಢಂ ಚ ಆತ್ಮಾಸ್ತಮಿತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ' | ಇತ್ಯಭಿಧಾನಮ್ |]

ಕಿಂ ವಾ ಕೃತಾಘೇಷ್ವಘಮತ್ಯಮರ್ಷೀ ಭೀಮೋಽಹಿವದ್ಧೀರ್ಘತಮಂ ವ್ಯಮುಂಚತ್ |

ಯಸ್ಯಾಂಘ್ರಿಪಾತಂ ರಣಭೂರ್ನ ಸೇಹೇ ಮಾರ್ಗಂ ಗದಾಯಾಶ್ಚರತೋ ವಿಚಿತ್ರಮ್ ||೩೨||

“ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಸಹಿಸದ, ಯಾರೇ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೂ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ “ಅದು ತಪ್ಪು” ಎಂದು ಹೇಳುವ(ಅತ್ಯಮರ್ಷಿ) ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ ಭೀಮಸೇನ ಶಾಂತನಾದನೇ?” ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾ, ವಿದುರ ಭೀಮನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಗದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಭೀಮ ಇಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಭೂಮಿ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು” ಎಂದು. ತಂತ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ಉದ್ಯದ್ರವಿ-ಪ್ರಕರ ಸನ್ನಿಭಮಚ್ಯುತಾಙ್ಗೇ ಸ್ವಾಸೀನಮಸ್ಯ ನುತಿ-ನಿತ್ಯ-ವಚಃ-ವೃತ್ತಿಮ್ | ದ್ವಾಯೇದ್ ಗದಾಭಯ-ಕರಂ ಸು-ಕೃತಾಙ್ಗಲಿಂ ತಂ ಪ್ರಾಣಂ ಯಥೇಷ್ಟ-ತನುಮುನ್ನತ-ಕರ್ಮ-ಶಕ್ತಿಮ್ || ಗದೆ ಹಿಡಿದವರು ಪ್ರಾಣದೇವರು. ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಅವತಾರಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭೀಮಸೇನನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರ ಗದೆಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿ ಕುಶಲೋಪರಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ವಿದುರ ಕುಂತಿ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಪಾಂಡವರು, ಯಾದವರು, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಜಸ್ಯ ಜನ್ಮೋತ್ಪಥನಾಶನಾಯ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಕರ್ತುರ್ಗ್ರಹಣಾಯ ಪುಂಸಾಮ್ |

ನ ತ್ವನ್ಯಥಾ ಕೋಽರ್ಹತಿ ದೇಹಯೋಗಂ ಪರೋ ಗುಣಾನಾಮುತ ಕರ್ಮತಂತ್ರಮ್ ||೪೪||

ಎಲ್ಲರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿದ ವಿದುರ: “ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತನಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು” ಎಂದು ಉದ್ಧವನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ವಿದುರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲದವನು ಹುಟ್ಟಿಬಂದ. ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದವನು ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕುರಿತು ಹೇಳು” ಎಂದು. ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲದವನು ಹುಟ್ಟುವುದು, ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದವನು ಕರ್ಮಮಾಡುವುದರ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ: ತ್ರಿಗುಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತಿರುವ ಭಗವಂತ ನಮ್ಮಂತೆ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ, ಒಂದು ದಿನ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯನೂ, ಸರ್ವಸಮರ್ಥನೂ ಆದ ಭಗವಂತ, ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ತುಂಬಿರುವ ಭಗವಂತ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಭಗವಂತ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ: *ನ ದೇಹಯೋಗೋ ಹಿ ಜನಿರ್ವಿಷ್ಟೋವ್ಯಕ್ತಿರ್ಜನಿಃ ಸ್ಮೃತಾ || ಇತ್ಯಾಗ್ನೇಯೇ ||* ಭಗವಂತನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆತನ ಜನ್ಮ.

ಇನ್ನು “ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದವನು ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದ” ಎಂದರೆ: ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮದ ಲೇಪವಿಲ್ಲದ ಭಗವಂತ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. *ಹರಿಃ ಕರ್ತಾಽಪ್ಯಕರ್ತೇತಿ ಫಲಾಭಾವೇನ ಭಣ್ಯತೇ || ಇತಿ ಚ ||* . ಭಗವಂತ ‘ಜೀವ’ದ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆತನಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮಫಲ ಅಥವಾ ಕರ್ಮದ ಲೇಪ ಆತನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಗವಂತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವುದು ‘ಉತ್ಪಥನಾಶ’ಕ್ಕಾಗಿ ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ‘ಉತ್ಪಥ ನಾಶ’ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ಧ್ವನಿಗಳಿವೆ. ದಾರಿ ತಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ಸಜ್ಜನರ(ಉದಾ: ಜಯ-ವಿಜಯರು, ದ್ರೋಣ-ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳು) ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ದಾರಿ ತಪ್ಪಿದ ಅಸುರರನ್ನು(ಉದಾ: ಕಾಲನೇಮಿ) ತಮಸ್ಸಿಗೆ ತಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಥ ನಾಶ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿದುರ ಉದ್ಧವನಲ್ಲಿ “ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು” ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಗೆ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಮೊದಲನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಒಂದನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ವಿದುರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕುರಿತು ಕೇಳಿದಾಗ ಉದ್ಧವ ಗದ್ಗದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ಭಕ್ತನಾದ ಆತ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನೇ ತನ್ನ ಆಟವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವನಾಗಿದ್ದ. ಉದ್ಧವ ಅದೆಷ್ಟು ಉತ್ಕಟವಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಂದರೆ, ತಾಯಿ ಬೆಳಗಿನ ಉಪಹಾರಕ್ಕೆ ಕರೆದರೆ, ಪೂಜೆಯಾಗದೇ ಆತ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ವಿಷಯವೊಂದು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅದೇನೆಂದರೆ: “ಯಾದವರೆಲ್ಲರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಾನೂ ಕೂಡಾ ಸದ್ಯದಲ್ಲೇ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವ ಮತ್ತು ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದ.

ಸ ಮುಹೂರ್ತಮಭೂತೃಷ್ಟೀಂ ಕೃಷ್ಣಾಂಘ್ರಿಸುಧಯಾ ಭೃಶಮ್ |

ತೀವ್ರೇಣ ಭಕ್ತಿಯೋಗೇನ ನಿಮಗ್ನಃ ಸಾಧು ನಿರ್ವೃತಃ ||೦೪||

ವಿದುರ “ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕುರಿತು ಹೇಳು” ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಪಾದವೆಂಬ ಅಮೃತದ ಕಡಲು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ ಆ ಅದಮ್ಯವಾದ ಅಮೃತ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಶನಕೈರ್ಭಗವಲೋಕಾನ್ಮಲೋಕಂ ಪುನರಾಗತಃ |

ವಿಮೃಜ್ಯ ನೇತ್ರೇ ವಿದುರಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹೋದಧವ ಉತ್ಸ್ಮಯನ್ ||೦೫||

ಧ್ಯಾನಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದು, ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮರಳಿ ವ್ಯವಹಾರ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬಂದ ಉದ್ಧವ, ಕಣ್ಣೆರೆಸಿಕೊಂಡು ಕಿರುನಗುವಿನೊಂದಿಗೆ ವಿದುರನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. [ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಾಗವತ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತೆರೆದಿರುವ ಅನುಭಾವದ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಅನುಭವಗಳ ವಿವರಣೆ]

ಉದ್ಧವ ವಿದುರ ಸಂವಾದ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲಾ ನಾಟಕಗಳು

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ಕೃಷ್ಣದ್ಯುಮಣಿ ನಿವ್ಲೋಚೇ ಗೀರ್ಣೇಷ್ವಜಗರೇಣ ಹ |

ಕಿಂ ನು ನಃ ಕುಶಲಂ ಬ್ರೂಯಾಂ ಗತಶ್ರೀಷು ಯದುಷ್ವಹಮ್ ||೦೬||

“ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಮುಳುಗಲಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕತ್ತಲು ಕವಿಯಲಿದೆ. ಯಾದವರು ತಮ್ಮ ಸೊಬಗನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮೃತ್ಯುವಿನೆಡೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಾವು ಎನ್ನುವ ಹೆಬ್ಬಾವು ಅವರ ಹಿಂಬದಿಯಿಂದ ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ಕುಳಿತಿದೆ. ಅದು ಯಾವ ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವರನ್ನು ಕಬಳಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವರ ಕ್ಷೇಮ-ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಏನೆಂದು ವಿವರಿಸಲಿ?” ಎಂದು ದುಃಖಿತನಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ ಉದ್ಧವ.

ದುರ್ಭಗೋ ಬತ ಲೋಕೋಽಯಂ ಯದವೋ ನಿತರಾಮಪಿ |

ಯೇ ಸಂವಸಂತೋ ನ ವಿದುರ್ಹರಿಂ ಮೀನಾ ಇವಾಂಭಸಿ ||೦೮||

“ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಮಕಾಲಿನವರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಇವರ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಅವತಾರ ರೂಪಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವ ಎಚ್ಚರ ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಉಳಿದವರ ಮಾತೇಕೆ? ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಂಧುಗಳಾಗಿರುವ ಯಾದವರಿಗೇ ಈ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ದುರಾದೃಷ್ಟಕರ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಜುತ್ತಿರುವ ಮೀನುಗಳಂತೆ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗೆ ನೀರಿನಿಂದ ಮೀನು ಆಚೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸಾಯುತ್ತದೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಸಂಸಾರವೇ ಸರ್ವಸ್ವ, ಅದರಿಂದಾಚೆಗೆ ಬದುಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇವರು ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ಸಂಸಾರ ಸಾಗರದಿಂದ ದಡ ಸೇರಿಸಬಲ್ಲ ಭಗವಂತ ಜೊತೆಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಅದರ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯವಾದ ದೇಹವಾಗಲೀ, ಆತನ ಅನಂತ ಮಹಿಮೆಯಾಗಲೀ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಜನಾಂಗದ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿದೆ.” ಎಂದು ಉದ್ಧವ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ನೋವನ್ನು ವಿದುರನಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಯದ್ಧರ್ಮಸೂನೋರ್ಬತ ರಾಜಸೂಯೇ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ದ್ಯುಕ್ ಸ್ವಯನಂ ತ್ರಿಲೋಕಃ |

ಕಾತ್ಸ್ಯೇನ ಚಾತ್ರೋಪಗತಂ ವಿಧಾತುರರ್ವಾಕ್ಸೌತೌ ಕೌಶಲಮಿತ್ಯಮನ್ಯತ ||೧೩||

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ ಎಂದು ತಿಳಿಯದ ಜನರ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದ ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ರಾಜಸೂಯ ಯಜ್ಞದ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಸೂಯ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು, ನಾರದಾದಿ ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಭಗವಂತನ ಮೂರು ರೂಪಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ(ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಪರಶುರಾಮ ಮತ್ತು ವೇದವ್ಯಾಸ) ನಡೆದ ಅಪೂರ್ವ ಯಜ್ಞ ಅದಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಆತನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡವರು ತಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ: “ಇದು ಚತುರ್ಮುಖ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ರೂಪ” ಎಂದು ತಿಳಿದರೇ ಹೊರತು, ಅದು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯನಾದ ಭಗವಂತ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. “ಅಲ್ಲಿ ನರದ ದೇವತೆಗಳೇ ಹೀಗೆ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವಾಗ”, ಇನ್ನು ಯಾದವರ ಪಾಡೇನು?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ಉದ್ಧವ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಭಗವಂತನ ಜೊತೆಗೇ ಬದುಕಿದ್ದು, ಆತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿಯೂ, ಆತ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯನಾದ ಭಗವಂತ ಎನ್ನುವ ಅರಿವಿಲ್ಲದೇ ಬದುಕಿರುವುದು ಅವರ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ.

[“ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡವರು ಅಷ್ಟೇ. ಇಂತಹ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ಮುಂದೆ ದೇವಪದವಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ, ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರದ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ ಇರಬೇಕೆಂದೇನು ಇಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರದ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹೀಗಾಗಿ ರಾಜಸೂಯ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ರೂಪವೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದರು]

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ಬತ’ ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ‘ಆಶ್ಚರ್ಯ’ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. **ತ್ರಿಲೋಕಸ್ಯಾಜ್ಞಾನಂ ಬತ |** ರಾಜಸೂಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದ ಮೂರು ಲೋಕದ ಬಹುತೇಕರು ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯವಾದ

ಶರೀರವನ್ನು 'ಚತುರ್ಮುಖ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಭೌತಿಕ ಶರೀರ' ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದು ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯ. ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: *ಆನಂದರೂಪಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಽಪಿ ಲೋಕೋ ಭೌತಿಕಮೇವ ತು / ಮನ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣುರೂಪಂ ಚ ಅಹೋ ಭ್ರಾನ್ತಿಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಿತಾ || ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿನವರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಭ್ರಾಂತಿ ಬಂದಿರುವುದು ಅಚ್ಚರಿ.*

ಅಹೋ ಬಕೀ ಯಂ ಸ್ತನಕಾಳಕೂಟಂ ಜಿಘಾಂಸಯಾಽಪಾಯಯದಪ್ಯಸಾಧ್ವೀ |

ಲೇಭೇ ಗತಿಂ ಧಾತ್ಯು ಚಿತಾಂ ತತೋಽನ್ಯಂ ಕಂ ವಾ ದಯಾಳುಂ ಶರಣಂ ವ್ರಜೇಮ || ೨೩ ||

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಎಂತಹ ಕರುಣಾಳು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಉದ್ಧವ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖದೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. "ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಮಗುವಿದ್ದಾಗ ಪೂತನಿ(ಬಕೀ*) ಎನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸಿ ಒಂದು ಸುಂದರ ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ದಾದಿಯಾಗಿ ಬಂದು, ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ವಿಷದ ಹಾಲನ್ನು ಉಣಿಸಿ ಸಾಯಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೂ ಕೂಡಾ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಆಕೆಯ ತಪ್ಪನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ಆಕೆಗೆ ಮಗುವಿನ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ದಾದಿಯಾವ ಸದ್ಗತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೋ, ಅಂತಹ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಉದ್ಧವ.

ಇಲ್ಲಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರಬಹುದು. ಅದೇನೆಂದರೆ: ರಾಕ್ಷಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಪೂತನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸದ್ಗತಿ ನೀಡಿದನೇ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಆದರೆ ಈ ಹಿಂದೆ ಎರಡನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ(೨-೭-೨೭): ಹಾಲನ್ನುಣಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯ ದೇಹದ ಒಳಗೆ ಪೂತನಿ ಎನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸಿ ಜೀವದ ಜೊತೆಗೆ, ಉರ್ವಶಿ ಎನ್ನುವ ಗಂಧರ್ವ ಸ್ತ್ರೀ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತಳಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಅದು ಏಕ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವದ್ವಯರ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹೇಗೆ ಹಂಸ ಹಾಲನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಲ್ಲದೋ ಹಾಗೆ, ಪುಣ್ಯಜೀವಿಯಾದ ಉರ್ವಶಿಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸಿಯಾದ ಪೂತನಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಆಕೆಯಿಂದಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ಆಕೆಗೆ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. "ಇಂತಹ ದಯಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ನಾನು ಶರಣ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಉದ್ಧವ. [*ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪೂತನಿಯನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಗುವಿನ ಜೀವವನ್ನು ಹೀರಲು ಬಂದಿದ್ದ ಆಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಕೀ(ಕೊಕ್ಕರೆ) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಅವಳನ್ನು ಉಲೂಪಿಕಾ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ಎರಡನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ].

ಮನ್ಯೇಽಸುರಾನ್ಯಾಗವತಾಂಸ್ಯ ಧೀಶೇ ಸಂರಂಭಮಾರ್ಗಾಭಿನಿವಿಷ್ಟಚಿತ್ತಾನ್ |

ಯೇ ಸಂಯುಗೇಽಚಕ್ಷತ ತಾಕ್ಷ್ಯಪುತ್ರಸ್ಯಾಂಸೇ ಸುನಾಭಾಯುಧಮಾಪತಂತಮ್ || ೨೪ ||

ಕೇವಲ ಪೂತನಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಸುರರನ್ನೂ ಭಗವಂತ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತ ನೋಡುವುದು ಜಾತಿಯನ್ನಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು. ಸ್ವಭಾವ ಸಾತ್ವಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾರಾಬ್ಧಕರ್ಮದಿಂದ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೀವ ಅಸುರನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಅಂತಹ ಜೀವವನ್ನು ಭಗವಂತ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವ ಭಗವಂತನನ್ನು 'ತ್ಯ ಧೀಶ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿನ-ನಡುವಿನ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಅಥವಾ ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸ್ವಃ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳ(ಎಲ್ಲಾ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳ) ಮತ್ತು ನಿತ್ಯಲೋಕಗಳಾದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ,

ವೈಕುಂಠ, ಅನಂತಾಸನದ ಒಡೆಯನಾದ ಭಗವಂತ 'ತ್ಯುಧೀಶ'. ರಾಜಸ-ತಾಮಸ-ಸಾತ್ವಿಕ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಜೀವರ ಒಡೆಯನಾದ ಭಗವಂತ 'ತ್ಯುಧೀಶ'.

"ಭಗವಂತ ನೋಡುವುದು ಜಾತಿ-ಧರ್ಮವನ್ನಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹವಿರುವುದು ಜೀವಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ". ಈ ಮಾತನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು: ಅಸುರಾ ಅಪಿ ಯೇ ವಿಷ್ಣುಂ ಶಚ್ಚ ಚಕ್ರಗದಾಧರಮ್ | ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಮವೇಕ್ಷನೇ ಜ್ಞೇಯಾ ಭಾಗವತಾ ಇತಿ|| ವಿದ್ವಿಷಂತಿ ತು ಯೇ ವಿಷ್ಣುಮೃಷಿಪುತ್ರಾ ಅಪಿ ಸ್ಫುಟಮ್ | ಅಸುರಾಸ್ತೇಽಪಿ ವಿಜ್ಞೇಯಾ ಗಚ್ಛಂತಿ ಚ ಸದಾತಮಃ|| ಜೀವದ್ವಯಸಮಾಯೋಗಾದ್ಧಿರಣ್ಯಕಮುಖಾಃ ಪರೇ | ಭಕ್ತಿದ್ವೇಷಯುತಾಶ್ಚಸ್ಯುರ್ಗತಿಸ್ತೇಷಾಂ ಯಥಾ ನಿಜಮ್ | ಕಂಸಪೂತನಿಕಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಬಾನ್ಧವಾದಿಯುತಾ ಯತಃ | ಜೀವದ್ವಯಸಮಾಯೋಗಾದ್ಧತಿದ್ವಯಜಿಗೀಷವಃ | ಸರ್ವಥಾ ಭಕ್ತಿತೋ ಮುಕ್ತಿದ್ವೇಷಾತ್ತಮ ಉದೀರಿತಮ್ | ನಿಯಮಸ್ತನಯೋರ್ನಿತ್ಯಂ ಮೋಹಾಯಾನ್ಯವಚೋ ಭವೇತ್ || ಯಾರು ಗರುಡವಾಹನನೂ, ಶಂಖ-ಚಕ್ರ-ಗದಾಧಾರಿಯೂ ಆದ ಭಗವಂತನ ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೋ, ಅವರನ್ನು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಗವಂತನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವವನು ಋಷಿಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಆತನನ್ನು ಅಸುರನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜೀವದ್ವಯ ಸಮಾವೇಶದಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ದ್ವೇಷ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡಾ, ಆ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವ ಸದಾ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. [ಜೀವದ್ವಯ ಸಮಾವೇಶಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ: ಕಂಸ. ಆತನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾಲನೇಮಿ ಎನ್ನುವ ಅಸುರ ಮತ್ತು ಭೃಗು ಎನ್ನುವ ಪುಣ್ಯಜೀವಿಯ ಸಮಾವೇಶವಿತ್ತು. ಇದೇ ರೀತಿ, ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ: ಪೂತನಿ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು-ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ, ಶಿಶುಪಾಲ-ದಂತವಕ್ರ, ರಾವಣ-ಕುಂಭಕರ್ಣ, ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಜೀವದ್ವಯ ಸಮಾವೇಶವಿತ್ತು]. ಹೀಗಾಗಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟ ಜೀವರುಗಳು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಕೋಪದ ವಶವಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅವರು ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಸುರ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ ಭಗವಂತನನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡ ಉದ್ಧವ ಇಲ್ಲಿ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ಅಭೀಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾದಿದ ಲೀಲಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚತುರ್ಮುಖನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಭಗವಂತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ದೇವಕಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವನ್ನು ವಸುದೇವ, ನಂದಗೋಪನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ. ನಂದಗೋಪನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೋವಳನಂತೆ ಬೆಳೆದ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಯನನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿ ಗೋಪಾಲಕರನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಕಾಪಾಡಿದ. ಏಳು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಗೋವರ್ಧನ ಗಿರಿಯನ್ನು ಆಟದ ಕೊಡೆಯಂತೆ ಏಳು ದಿನ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ. ತನ್ನ ವೇಣುನಾದದಿಂದ ಗೋಪ-ಗೋಪಿಕೆಯರನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮರುಳು ಮಾಡಿದ. ಹೀಗೆ ಗೋವಳನಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತೋರಿದ ಅನೇಕ ಲೀಲಾನಾಟಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. [ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲೀಲಾ ನಾಟಕಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನಾವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಈಗಾಗಲೇ ಎರಡನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ]

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||

ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಉದ್ಧವ ವಿದುರ ಸಂವಾದ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರ ಲೀಲೆಗಳು

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ಸಮಾಹುತಾ ಭೀಷ್ಮಕಕನ್ಯಯಾ ಯೇ ಶ್ರಿಯಃ ಸರ್ವರ್ಷೇನ ಜಿಹೀರ್ಷಯ್ಯಿಷಾಮ್ |

ಗಾಂಧರ್ವವೃತ್ತಾ ಮಿಷತಾಂ ಸ್ವಭಾಗಂ ಜಹ್ರೇ ಪದಂ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ದಧತ್ಸುಪರ್ಣಃ ||೦೩||

ವಿದುರನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಧವ ಇಲ್ಲಿ ರುಗ್ಮಿಣಿ ಸ್ವಯಂವರದ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಭೀಷ್ಮಕ ರಾಜನ ಮಗಳು ರುಗ್ಮಿಣಿ [ರುಕ್ಮಿಣಿ ಎನ್ನುವುದು ಅಪಶಬ್ದ. ಸರಿಯಾದ ಶಬ್ದ ರುಗ್ಮಿಣಿ*]. ರುಗ್ಮಿಣಿಯನ್ನು 'ಭೃಷ್ಟಿ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭೀಷ್ಮಕ ರಾಜ ತನ್ನ ಮಗಳ ಸ್ವಯಂವರ ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಅದರ ನಿಮಿತ್ತ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೂ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರುಗ್ಮಿಣಿಯ ಅಣ್ಣ ರುಗ್ಮ ಜರಾಸಂಧನ ನೇತ್ರತ್ವದಲ್ಲಿ ರುಗ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಅವಳ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶಿಶುಪಾಲನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವ ಪಿತೂರಿ ಮಾಡಿದ್ದ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರುಗ್ಮಿಣಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅವರು ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಹ್ವಾನವಿಲ್ಲದೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಬಂದರೂ ಕೂಡಾ, ಆತನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಆಸನವಿರದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ: ಭೀಷ್ಮಕಕನ್ಯಾಯಾ ಅರ್ಥೇ ಸರ್ವಣಮಾತ್ರತಯಾ ಆಹೂತಾಃ | ಏಷಾಂ ಶ್ರಿಯೋ ಜಿಹೀರ್ಷಯಾಽಽಹ್ವಾನಬುದ್ಧಿಭರ್ಗವತಾ ಕೃತಾ | ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿಲ್ಲವರು ಕೇವಲ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿದ್ದರೇ ಹೊರತು, ರುಗ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ವರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯರು ಎಂದಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಲು ಭೀಷ್ಮಕನಿಗೆ ಭಗವಂತನೇ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ್ದ.

ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತನ್ನ ಮದುವೆಯ ತಯಾರಿ ನಡೆದಿರುವುದು ರುಗ್ಮಿಣಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆಕೆ ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು: "ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಯಸಿದವಳು. ಆದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಶಿಶುಪಾಲನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವ ತಯಾರಿ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ನೀನು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ನೀನು ಬರಲಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ನಾನು ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಹೊರತು, ಆ ನರಿಯನ್ನು(ಶಿಶುಪಾಲನನ್ನು) ಮದುವೆಯಾಗಲಾರೆ" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಳು.

ಸ್ವಯಂವರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಪಿತೂರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಸ್ವಯಂವರ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮದುವೆಗೆ ಮೊದಲು ಕನ್ಯೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿದ್ದು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ರುಗ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಗಾಂಧರ್ವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯ ತಡವಾಗಿ ಸ್ವಯಂವರ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷ್ಣ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಅವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ರುಗ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸುಪರ್ಣಃ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ಸುಪರ್ಣಃ ಸುಪರಾನನ್ದಾತ್ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೋ ವಾಚಿ ಸಂಸ್ಥಿತೇ. ಸದಾ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ 'ಸುಪರ್ಣಃ'. ಯಾರು

ಸುಪರ್ಣನೋ ಆತನೇ 'ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ': ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಭಗವಂತ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ.

['ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಎನ್ನುವುದು ಅಪಶಬ್ದ. ಸರಿಯಾದ ಶಬ್ದ ರುಕ್ಮಿಣಿ. ಚಿನ್ನ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ರುಕ್ಮ' ಎನ್ನುವ ಪದ ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರುಕ್ಮಿ, ರುಕ್ಮಿಣಿ, ರುಕ್ಮವತಿ, ರುಕ್ಮಾಂಗದ, ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನರು ರುಕ್ಮದ ಬದಲು 'ರುಗ್ಮ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಪುರಾಣಗಳ ಪಾಠದಂತೆ ಭೀಷ್ಮಕನ ಮಗ 'ರುಕ್ಮಿ' ಅಲ್ಲ, ರುಗ್ಮಿ. ಮಗಳು ರುಕ್ಮಿಣಿ ಅಲ್ಲ, ರುಗ್ಮಿಣಿ. ಇದು 'ರುಜ'ಧಾತುವಿನಿಂದ ಬಂದ ಪದ. ರುಜಧಾತು ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ನೆಮ್ಮದಿ ಕೆಡಿಸುವುದು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾರ ಎಂದರೆ ಹಾಗೆಯೇ. ನೆಮ್ಮದಿ ಕೆಡಿಸುವ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಮಣೆ. ಇದ್ದರೂ ಚಿಂತೆ, ಇರದಿದ್ದರೂ ಚಿಂತೆ! ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರರಲ್ಲಿ, ಬಂಧು-ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ತಾಪ; ಮನೆ ಒಡೆದು ಪಾಲುವೆ; ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಬಂಗಾರ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. *ರುಜೋ ಭಂಗೇ! ರುಜತೀತಿ ರುಗ್ಮಮ್.*

ರುಗ್ಮಿಣಿ ಎಂದರೆ ಬಂಗಾರ ಉಳ್ಳವಳು ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಈಕೆಯ ಬಂಗಾರ ಲೋಹವಲ್ಲ, ಭಗವಂತ. ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಬಂಗಾರವಾಗಿ ಕಂಡ ಭೀಷ್ಮಕನ ಮಗಳು 'ರುಗ್ಮಿಣಿ']

ರುಗ್ಮಿಣಿ ವಿವಾಹದ ನಂತರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರನ್ನು ವರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ನೀಳಾ, ಭದ್ರಾ, ಮಿತ್ರವಿಂದಾ, ಕಾಳಿಂದೀ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ ಮತ್ತು ಜಾಂಬವತೀ ಇವರು ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರು). ಈ ಹಿಂದೆ ಎರಡನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ನಗ್ನಚಿತ್ ರಾಜನ ಮಗಳು ನೀಳಾ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸ್ನೇಹಿತೆಯಾಗಿರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ನೀಳಾಳನ್ನೂ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವಳು ಯಶೋದೆಯ ಅಣ್ಣನ ಮಗಳು. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಮೂಲತಃ ಒಂದೇ ಸ್ವರೂಪ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕೆ ಇಲ್ಲಿ ನೀಳಾಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂವರದ ವಧುವಾಗುವ ಭಾಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಕೊನೆಗೆ ಬಾಲ್ಯದ ನೀಳಾ ಸ್ವಯಂವರದ ವಧು ನೀಳಾಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಹೊಂದಿದಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರಭಾರತದವರು 'ರಾಧೆ' ಎನ್ನುವ ಹೆಸರನ್ನು ನೀಳಾಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆಚಾರ್ಯತ್ರಯರು 'ರಾಧಾ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಿಲ್ಲ. ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ರುಗ್ಮಿಣಿ-ಸತ್ಯಭಾಮೆಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಾಮಹಿಷಿಯರಾದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆರುಮಂದಿ ಆತನ ಮಹಿಷಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯನ್ನು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಪಾರಿಜಾತ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ದ್ವಾರಕೆಗೆ ತರುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ನರಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಆತನ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರದ ನೂರು ಮಂದಿ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಆದರೆ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಮಾನವೂ ಸಿಗಲಾರದು ಮತ್ತು ನರಕಾಸುರನ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮನ್ನು ಯಾರೂ ಮದುವೆಯಾಗಲಾರದು ಎನ್ನುವ ಆತಂಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಲು ಒಪ್ಪದೇ ಇದ್ದಾಗ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಅವರಿಗೆ ತನ್ನ ಪಟ್ಟದರಸಿಯರ ಸ್ಥಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. [ಹಿಂದೆ ರಾಜನಾದವನು ಅನೇಕ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ೧೬,೦೦೮ ಮಂದಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿರುವುದು ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಪೂರಕವಾದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ]

ತಾಸ್ವಪತ್ಯಾನ್ಯಜನಯದಾತ್ಮತುಲ್ಯಾನಿ ಸರ್ವತಃ |

ಏಕೈಕಸ್ಯಾಂ ದಶದಶ ಪ್ರಕೃತೇರ್ವಿಬುಭೂಷಯಾ ||೦೬||

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ೧೬,೧೦೮ ಮಂದಿ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ವಾಸಮಾಡಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರ ಜೊತೆ ಹೇಗೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನಾರದರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಗೂ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿರುವುದು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತಾನೂ ಕೂಡಾ ೧೬,೧೦೮ ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದು, ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸಂತೋಷವಾಗಿರಿಸಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ತನ್ನಂತೆ ಇರುವ ಹತ್ತು-ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರುಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ "ತನಗೆ ಸದೃಶರಾದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನೀಡಿದ" ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ "ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮನಾದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಪಡೆದರು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಮನಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವವಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತಿನ ಒಳಾರ್ಥವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ಅಗ್ನಿಪುರಾಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಗ್ನಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: *ಉತ್ತಮೈಃ ಸರ್ವತಃ ಸಾಮ್ಯಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಸಾಮ್ಯಮುದೀರ್ಯತೇ / ಆ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಕ್ಕಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈವಾಂಶ ಸಂಭೂತರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವೈಭವಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವಲೋಕದ ವೈಭವವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೂಡಾ ಶ್ರೀ-ಭೂ-ದುರ್ಗಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದಳು. ಈ ರೀತಿ ಭೂಮಿ ದೇವತೆಗಳ ನಾಡಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. [ದೇವತೆಗಳ ವೈಭವವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಅಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದ. ಆದರೆ "ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದ ಮೂಢರು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮರುಳ ಎಂದು ತಿಳಿದರು" ಎನ್ನುವ ನೋವಿನ ಧ್ವನಿ ಉದ್ಭವನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿದೆ].*

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಉದ್ಭವ: ಶಿಶುಪಾಲ, ದಂತವಕ್ರ ಮತ್ತು ಜರಾಸಂಧನಂತಹ ದೈತ್ಯರ ಸಂಹಾರವನ್ನು, ಭೀಮ-ಅರ್ಜುನರನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಹದಿನೆಂಟು ಅಕ್ಷೋಹಿಣಿ ಸೇನೆಯ ಆಯಸ್ಸನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹೀರಿ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು, ಪಾಂಡವರ ಸಂತತಿಯಾದ ಪರೀಕ್ಷಿತನನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ರಕ್ಷಿಸಿದ ಆತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಉದ್ಭವ ವಿದುರ ಸಂವಾದ-ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮತ್ತು ವಿರಕ್ತಿ

ಭಗವಾನ್ ಅಪಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಲೋಕವೇದಪಥಾನುಗಃ |

ಕಾಮಾನ್ ಸಿಷೇವೇ ದ್ವಾರ್ವತ್ಯಾಮಸಕ್ತಃ ಸಾಂಖ್ಯಮಾಸ್ಥಿತಃ ||೧೬||

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಂಸಾರ, ಮಕ್ಕಳು, ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ರೀತಿ ಕೃಷ್ಣ ಕಥೆಯ ಲೌಕಿಕ ಮುಖವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದ ಉದ್ಭವ, ಭಗವಂತನ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲೀಲೆಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸತ್ಯವೇನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. [ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಅಪಿ' ಎನ್ನುವ ಪದ 'ಭಗವಾನ್' ಮತ್ತು 'ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ' ಎನ್ನುವ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ನಡುವೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ

'ದೇಹಲಿ ದೀಪ ನ್ಯಾಯ' ಎನ್ನುವ ನಿಯಮದಂತೆ : ಅಪಿ ಶಬ್ದ ಈ ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ 'ಭಗವಾನಪಿ, ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾಪಿ' ಎಂದು ನಾವು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗ್ಯಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯ[ಭಗವಾನ್]; ಸಮಸ್ತಜೀವಜಾತದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವ[ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ] ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ, ಈ ಲೌಕಿಕ ಭೋಗದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಏನಿದೆ? ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲವುದರ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ತುಂಬಿ, ಕೊನೆಗೊಂದು ದಿನ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಾದ(ಆತ್ಮಾ) ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಏನೂ ಆಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡಾ ಭಗವಂತ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲೀಲೆಗಳನ್ನಾಡಿದ. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ಪ್ರಾಪ್ತೇ ನರೇಷು ಜನನೇ ನರವತ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ. ಮಹಾಪುರುಷರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದಾಗ, ಅತಿಮಾನುಷ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ, ಅವರು ಮನುಷ್ಯರಂತೆಯೇ ವರ್ತಿಸಿ ಮನುಷ್ಯರು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಲೌಕಿಕವಾದ ಮತ್ತು ವೈದಿಕವಾದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ತೋರಿದ.

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಆಗಬಾರದು ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಮುದ್ರದ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾವತಿ ನಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ.[ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾದ ಏಳನೇ ದಿನ ಈ ನಗರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಯಾವ ಲೇಪವೂ ಇಲ್ಲದೇ, ತಾನು ನಿರ್ಲಿಪನಾಗಿದ್ದು[ಸ್ವರೂಪಾನಂದದಲ್ಲಿದ್ದು], ತನ್ನನ್ನು ವರಿಸಿದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರಿಗೆ ದಾಂಪತ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ 'ಸಾಂಖ್ಯ' ಎನ್ನುವ ಪದ ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: "ಕೇವಲಂ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಸಾಂಖ್ಯಮಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ" ಇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮೇ. ಸ್ವರೂಪಾನಂದವೆನ್ನುವ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಆನಂದದ ಕಡಲಾದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ವಿಷಯ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯ ಆಸಕ್ತಿ? ಆತ ಸದಾ ವಿಷಯವಿರಕ್ತ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದ್ವಾರಕೆಯಿಂದ ಆಗಾಗ ಹಸ್ತಿನಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗೆ ಬಂದವನು ಸುಮಾರು ಐದು ಆರು ತಿಂಗಳು ಹಸ್ತಿನಪುರದಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕೆಯ ಸಮಸ್ತ ಜನರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವ ದಿನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹಸ್ತಿನಪುರದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ದ್ವಾರಕೆಯ ಸಮೀಪ ಬಂದು ತನ್ನ ಶಂಖನಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಶಂಖನಾದ ಕೇಳಿದ ತಕ್ಷಣ ಇಡೀ ದ್ವಾರಕೆಯ ಜನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ವಾಗತ ಮಾಡಲು ಓಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ.

ಈ ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧ ನಡೆದಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸುಮಾರು ೭೦ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಯುದ್ಧ ನಡೆದು ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಯಾದವರು ಋಷಿಶಾಪಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಘಟನೆಗೂ ಮೊದಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿರುವ ಘಟನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಉದ್ಧವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಉಪದೇಶ ನೀಡಿ, "ನೀನು ಬದರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಲ್ಲಿರುವ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಬಿತ್ತರಿಸು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಉದ್ಧವ ಬದರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲದೆ, ಆಗಾಗ ಹಸ್ತಿನಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡಲಿರುವ ಸಮಯ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜೊತೆಗಿದ್ದ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಗೂ ಮೊದಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಉಪದೇಶ ನೀಡಿದ. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಾಣಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮೈತ್ರೇಯ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನ ಜೊತೆಗೆ ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೂ ಕೂಡಾ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿರುವ ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ

ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅದ್ಭುತವಾದ ಆದಿವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿದುರನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಉದ್ಧವನಿಗೆ ನೀಡಿದರೆ, ತಾನು ನೀಡಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿದುರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವಂತೆ ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತಸ್ಯೈವಂ ರಮಮಾಣಸ್ಯ ಸಂವತ್ಸರಗಣಾನ್ ಬಹೂನ್ |

ಗೃಹಮೇಧೇಷು ಯೋಗೇಷು ವಿರಾಗಃ ಸಮಜಾಯತ ||೨೨||

ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿದುರನಿಗಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿಕೂಡದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ , ಉದ್ಧವ-ಮೈತ್ರೇಯರಿಗೆ ಆದಿವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶ ನೀಡಿ, ತಾನು ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿದ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ "ಗೃಹಮೇಧೇಷು ಯೋಗಃ" ಎನ್ನುವ ಪದ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದಾಂಪತ್ಯದ ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದನೇ ಹೊರತು ಭೋಗದಲ್ಲಲ್ಲ. ಭೋಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಡಲಾರದ ಮಮತೆ ಯೋಗದಲ್ಲಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳದೇ ಮಾಡುವ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ(ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನ) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಂತೆ ಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಸತ್ಯವನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕ ನಮಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

"ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸಾರ ರಸ ಭೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವನಂತೆ ತೋರಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ವಿರಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದವನಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಉದ್ಧವ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ "ವಿರಾಗಃ ಸಮಜಾಯತ" ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಪಾದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: 'ಸರ್ವದಾಽಪಿ ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್ ಭಾಸಯೀತ ವಿರಾಗಿವತ್| ಕಾದಾಚಿತ್ಯಃ ಕುತಸ್ತಸ್ಯ ಲೋಕಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಮಿಷ್ಟ್ಯತೇ'. ಭಗವಂತ ಸದಾ ವಿಷಯ ವಿರಕ್ತ. ಆದರೆ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಈ ತನಕ ಆಸಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವನಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಆತ ಬಳಿಕ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡ.

ದೈವಾಧೀನೇಷು ಕಾಮೇಷು ದೈವಾಧೀನಃ ಸ್ವಯಂ ಪುಮಾನ್ |

ಕೋ ವಿಸ್ರಂಭೇತ ಯೋಗೇನ ಯೋಗೇಶ್ವರಮನುವ್ರತಃ ||೨೩||

ಭಗವಂತನ ವಿರಕ್ತಿಯ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಉದ್ಧವನ ಮುಖೇನ ವ್ಯಾಸರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಯಕೆ/ಕಾಮ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಆಸೆಪಟ್ಟಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಆತನಿಗೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ಬಯಸಬಹುದು, ಆದರೆ ಸಿಗುವುದು-ಬಿಡುವುದು ದೈವಾದೀನ. ನಮ್ಮ ಹಣೆಬರಹ ಏನಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಭಗವಂತನ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ, ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ದಕ್ಕಬೇಕೋ ಅಷ್ಟೇ ದಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಸುಖ-ದುಃಖದ ಯೋಗ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬರೆದಿದೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಕಾಮವೊಂದೇ ಪುರುಷಾರ್ಥ, ಉಳಿದುದನ್ನು ನಾನು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೇವಲ ಹುಚ್ಚುತನ.

ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಮನುಷ್ಯ ಕಾಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹುಚ್ಚುಕಟ್ಟಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಯಾರು ಯೋಗ ಬಲದಿಂದ(ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧದಿಂದ) ಎಲ್ಲಾ ಯೋಗಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಂಬಿ

ಬದುಕುತ್ತಾನೋ, ಆತನಿಗೆ 'ಕಾಮ' ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಕಾಮದ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತುವುದು ಎಷ್ಟು ವೃಥಾ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಆತ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಜೀವನದಲ್ಲಿ 'ಕಾಮ' ಬೇಕು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಕಾಮದ ದಾಸನಾಗಬಾರದು. ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಆನಂದ ಪಡೆಯಲು ಹಾತೊರೆದು ಇಡೀ ಜೀವನವನ್ನೇ ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದುಃಖ ಪಡುವುದೇ ಆನಂದ ಎನ್ನುವ ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಜನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಬದುಕನ್ನು ನೋಡಿದರೆ: ಯಾವುದನ್ನು ನಾವು ಸುಖ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೋ ಅದು ಬಹಳ ದುರ್ಬಲವಾದ ವಿಷಯ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಬದುಕನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಆಚೆಗಿನ ಸತ್ಯದ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಿಗುವ ಆನಂದ/ಸುಖ ಅಪರಂಪಾರವಾದುದು.

ತತಃ ಕತಿಪಯ್ಯಿರ್ಮಾರ್ಗಸ್ಯೈವೈಷ್ಟಿಭೋಜಾಂಧಕಾದಯಃ |

ಯಯುಃ ಪ್ರಭಾಸಂ ಸಂಹೃಷ್ಟಾ ರಥೈರ್ದೇವವಿಮೋಹಿತಾಃ || ೧೫ ||

ತತ್ರ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಪಿತೃನ್ ದೇವಾನ್ ಋಷೀಂಶ್ಚೈವ ತದಂಭಸಾ |

ತರ್ಪಯಿತ್ವಾಽಥ ವಿಪ್ರೇಭ್ಯೋ ಗಾವೋ ಬಹುಗುಣಾ ದದುಃ || ೧೬ ||

ಹಿರಣ್ಯಂ ರಜತಂ ಶಯ್ಯಾಂ ವಾಸಾಂಸ್ಯಜಿನಕಂಬಳಾನ್ |

ಹಯಾನ್ ರಥಾನಿಭಾನ್ ಕನ್ಯಾ ಧರಾಂ ವೃತ್ತಿಕರೀಮಪಿ || ೧೭ ||

ಅನ್ನಂ ಚೋರುರಸಂ ತೇಭ್ಯೋ ದತ್ತಾ ಭಗವದರ್ಪಣಮ್ |

ಗೋವಿಪ್ರಾರ್ಥಾಸವಃ ಶೂರಾಃ ಪ್ರಣೇಮುರ್ಭುವಿ ಮೂರ್ಧಭಿಃ || ೧೮ ||

ಮುಂದುವರಿದು ಉದ್ಧವ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: "ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಬಳಿಕ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಯಾದವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ 'ನಾವು ಪ್ರಭಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದಾನ-ಧರ್ಮ ಮಾಡೋಣ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಎಲ್ಲಾ ಯಾದವರು ಕೃಷ್ಣನ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಪ್ರಭಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸಿದ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶೂರರು ಪಿತೃಗಳಿಗೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಋಷಿಗಳಿಗೂ ತರ್ಪಣಕೊಟ್ಟು, ಅನೇಕ ವಿಧದ ದಾನ-ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ".

ಉದ್ಧವ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ನಡೆಯಲಿರುವ ಯಾದವರ ಪ್ರಭಾಸ ಯಾತ್ರೆಯ ವಿವರವನ್ನು ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಈಗಾಗಲೇ ಘಟನೆ ನಡೆದು ಹೋದಂತೆ ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಮೊದಲ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ(೧-೧-೬) ವಿವರಿಸಿದ ಪುರಾಣ ನಿರೂಪಣೆಯ ಏಳು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ವೃತ್ಯಾಸ' ಶೈಲಿಯ ನಿರೂಪಣೆ. ಏಕೆ ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಿತ ಸುಂದರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. *ಏಷ್ಯಚ್ಚ ನಿಶ್ಚಿತಂ ಯತ್ತದತೀತತ್ಯೇನ ಭಣ್ಯತೇ | ಚಕ್ರವತ್ ಪರಿವೃತ್ತೇರ್ವಾ ದುಷ್ಟಾನಾಂ ಮೋಹನಾಯ ಚ' ||ಇತಿ ನಾರದೀಯೇ|| ನಾರದೀಯ ಸಮ್ಮಿತದಲ್ಲಿ*

ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ಈ ರೀತಿಯ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. (೧). ಮುಂದೆ ಯಾವುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ನಡೆದು ಹೋದ ಘಟನೆಯಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೨). ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳೂ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ಘಟನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ (೩). ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಪುರಾಣವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಉದ್ಧವ ವಿದುರ ಸಂವಾದ- ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಸಂಕಲ್ಪ

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ಭಗವಾನಾತ್ಮಮಾಯಾಯಾ ಗತಿಂ ತಾಮವಲೋಕ್ಯ ಸಃ |

ಸರಸ್ವತೀಮುಪಸ್ಪೃಶ್ಯ ವೃಕ್ಷಮೂಲಮುಪಾವಿಶತ್ ||೦೩||

ಅಹಂ ಚೋಕ್ತೋ ಭಗವತಾ ಪ್ರಪನ್ನಾರ್ತಿಹರೇಣ ಚ |

ಬದರೀಂ ತ್ವಂ ಪ್ರಯಾಹೀತಿ ಸ್ಯಕುಲಂ ಸಂಜಿಹೀರ್ಷಣಾ ||೦೪||

ವಿದುರನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಧವ, ಮುಂದೆ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ನಡೆಯುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮುಂದೆ ಯಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಹಿಂದೆ ಋಷಿ ಶಾಪ(*) ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರಿಯ ಶಾಪವಿರುವ ವಿಷಯ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಗಾಂಧಾರಿ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡಿದ ಏಕಮಾತ್ರ ಘಟನೆ ಅದಾಗಿದೆ. ಎಂದೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಮೋಹಪಟ್ಟು ಮಾತನಾಡದ ಆಕೆ, ಯುಧದ ನಂತರ, ತನಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಬಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಂಯಮ ಕಳೆದುಕೊಂಡು: "ಹೇಗೆ ನನ್ನ ವಂಶ ನಿರ್ವಂಶವಾಯಿತೋ ಹಾಗೇ ನಿನ್ನ ವಂಶವೂ ನಿರ್ವಂಶವಾಗಲಿ" ಎಂದು ಶಾಪ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಶಾಪವನ್ನು ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ : "ಪತಿವ್ರತೆಯ ಆಶೀರ್ವಾದ!" ಎಂದು ನಗುತ್ತಾ ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. "ಅಂತಹ ಪತಿವ್ರತೆ ಗಾಂಧಾರಿಯ ಮಾತನ್ನು ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ: 'ಯಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯಬೇಕು' ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಉದ್ಧವ.

ಹೇಗೆ ಮಹಾಭಾರತ ಯುಧದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತ ಯಾವುದೇ ಆಯುಧ ಹಿಡಿಯದೆ ಇಡೀ ಹದಿನೆಂಟು ಅಕ್ಷೋಹಿಣಿ ಸೇನೆಯ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹೀರಿದನೋ, ಅದೇ ರೀತಿ, ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ತಾನು ಯಾರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲದೆ, ಸಮಸ್ತ ಯಾದವ ಕುಲವನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಭಗವಂತ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಯಾದವರು ದಾನ ಧರ್ಮಾದಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮಧ್ಯಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. [ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಮಧ್ಯಪಾನ, ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣೆ ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲ]. ಮಧ್ಯಪಾನ ಮಾಡಿ ಮೈಮರೆತ ಎಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸರಸ್ವತಿ ನದಿ ನೀರನ್ನು ಆಚಮನ ಮಾಡಿ, ದೂರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ನಗುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ತನಗೆ ಶರಣಾದವರ ಸಮಸ್ತ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ, ಯಾವ ದೋಷದ ಸ್ಪರ್ಶವೂ ಇಲ್ಲದ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪಿ ಭಗವಂತ, ಯಾದವರ ಸಂಸಾರ ದುಃಖವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ. ಯಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿರುವ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿ, ಆತನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಇದು ನನ್ನ ಸಂದೇಶ. ಇದನ್ನು ನೀನು ಬದರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನೀಡು” ಎಂದು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಬದರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ದಾರಿ ಮಧ್ಯೆ ವಿದುರ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವ ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿವರಗಳನ್ನು ವಿದುರನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಕುಲಂ ಸಂಜಿಹೀರ್ಷುಣಾ’ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘ಮುಂದೆ(ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ) ಯದುಕುಲ ನಾಶ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮಾಡಿದ’ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ‘ಯದುಕುಲ ನಾಶವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ’ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವೂ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ನಮಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಂದಲವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಿತ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಆತ್ಮಮಾಯಾಯಾಃ ಆತ್ಮಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯ ಗತಿಂ ಪೂರ್ವಮೇವಾವಲೋಕ್ಯ’ ಅಂದರೆ: ಯದುಕುಲ ನಾಶದ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರವನ್ನು ಭಗವಂತ ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದ.

ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ‘ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಕತಿಪಯ್ಯಿರ್ವಷ್ಟ್ಯೈಃ ಪೂರ್ವಮೇವ ಜನಾರ್ದನಃ / ಮೌಸಲಂ ಜ್ಞಾನಸನ್ನತ್ಯಾ ಉದ್ಧವಂ ಬದರೀಂ ನಯತ್ / ಸ ಜ್ಞಾನಂ ತತ್ರ ವಿಸ್ತೀರ್ಯ ಪುನರ್ದ್ವಾರವತೀಂ ಯಯೌ|| ಪೂರ್ವಮೇವೋಪದಿಷ್ಟೋಽಪಿ ಹರಿಣಾ ಜ್ಞಾನಮುದ್ಧವಃ| ಸ್ವರ್ಗಾರೋಹಣಕಾಲೇ ತು ಪುನಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಕೇಶವಮ್ / ಪುನಃ ಶ್ರುತ್ವಾಬದರ್ಯಾಂ ತು ವರ್ಷತ್ರಯಮುವಾಸ ಹ / ಜ್ಞಾನಂ ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯ ಪಶ್ಚಾಚ್ಚಸ್ತೇಚ್ಛಯಾ ಸ್ವರ್ಗತಃ ಪ್ರಭುಃ|| ಮುಂದೆ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ನಡೆಯಲಿರುವ ಯದುಕುಲ ನಾಶದ ವಿಷಯವನ್ನು ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಆಗಲೇ ಆತನಿಗೆ ತತ್ವೋಪದೇಶ ನೀಡಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಆತನಲ್ಲಿ ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬದರಿಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿನ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದ. ಬದರಿಗೆ ತೆರಳಿದ ಉದ್ಧವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿ ಮತ್ತೆ ಮರಳಿ ದ್ವಾರಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಮುಂದೆ ಯಾದವ ಸಂಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ನೀಡಿ ಮತ್ತೆ ಬದರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ಮತ್ತೆ ಬದರಿಗೆ ಬಂದ ಉದ್ಧವ ಅಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಾಸವಿದ್ದು, ತಾನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿ, ಆನಂತರ ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆ ತಿಳಿದಾಗ ಮೇಲಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿನ ಗೊಂದಲ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಉದ್ಧವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯ ಸಂಕಲ್ಪದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ವಿದುರನಿಗೆ ನೀಡಿ, “ಗಂಗಾನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮೈತ್ರೇಯರು ನಿನಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನೀಡಿರುವ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡಲಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬದರಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜೋವಾಚ

ನಿಧನಮುಪಗತೇಷು ವೃಷ್ಟಿಭೋಜೇಷ್ಟಧಿರಥಯೂಥಪಯೂಥಪೇಷು ಮುಖ್ಯಃ |

ಸ ತು ಕಥಮವಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಧವೋ ಯದ್ ಹರಿರಪಿ ತತ್ಯಜ ಆಕೃತಿಂ ತ್ಯಧೀಶಃ || ೧೮ ||

ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಭಾಗವತ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪರಿಕ್ಷಿತನಿಗೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಋಷಿ ಶಾಪ(*) ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರಿಯ ಶಾಪದಿಂದಾಗಿ ಇಡೀ ಯಾದವ ಕುಲ ನಾಶವಾಯಿತು. ಮಹಾರಥಿಗಳ ಸಮುದಾಯ

ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಮಹಾರಥಿಗಳ ಮುಖಂಡರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸತ್ತರು. ಮೂರು ಲೋಕದ ಒಡೆಯನಾದ(ತ್ಯಧೀಶಃ) ಸ್ವಯಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ತೊರೆದ (ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿದ). ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ ಉದ್ಧವ ಹೇಗೆ ಬದುಕುಳಿದ? ಇದು ಪರಿಕ್ಷಿತನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಆಕೃತಿಂ ತತ್ಯಜೇ' ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಮೇಲ್ನೋಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಶರೀರ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅದೆಲ್ಲಿಯ ದೇಹ? ಅಂತಹ ಭಗವಂತ ದೇಹ ತೊರೆಯುವುದು ಎಂದರೇನು? ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗೊಂದಲಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಧಾನ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ಆಕೃತಿಂ - ಪೃಥಿವೀಮ್ / 'ಶರೀರಮಾಕೃತಿದೇಹಃ ಕುಃ ಪೃಥ್ವೀ ಚ ಮಹೀ ತಥಾ' / ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: 'ಆಕೃತಿ, ದೇಹ, ಕಂ, ಪೃಥ್ವಿ ಮತ್ತು ಮಹೀ' ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳು. ಈ ಅರ್ಥದಂತೆ ನೋಡಿದಾಗ: ಮೇಲಿನ ಮಾತು "ಭಗವಂತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತ ಭಗವಂತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಎನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸ್ಕಾಂಧ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: 'ಪೃಥಿವೀಲೋಕಸನ್ತಾಗೋ ದೇಹತ್ಯಾಗೋ ಹರೇಃ ಸ್ಫುತಃ / ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪತ್ವಾದನ್ಯನ್ಯೈವೋಪಲಭ್ಯತೇ|| ದರ್ಶಯೇಜ್ಜನಮೋಹಾಯ ಸದ್ಯಶೀಂ ಮೃತಕಾಕೃತಿಮ್ / ನಟವದ್ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುಃ ಪರಜ್ಞಾನಾಕೃತಿಃ ಸದಾ' ||ಇತಿ ಸ್ಕಾನ್ದೇ|| ಮಾನವ ರೂಪಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡ ಭಗವಂತ, ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿದಾಗ, ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಆತನ ಶರೀರ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೃತ ದೇಹ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಜನರಿಗೆ ಭ್ರಮೆ ಬರಿಸಿರುವುದು ಭಗವಂತನ ಲೀಲಾ ನಾಟಕದ ಒಂದು ಭಾಗವಷ್ಟೇ. ಮುಂದೆ ಭಾಗವತದಲ್ಲೇ ಹೇಳುವಂತೆ(೧೧.೩೧): ರಾಜನ್ ಪರಸ್ಯ ತನುಭೃಜ್ಜನನಾಪ್ಯಯೇಹಾಂ ಮಾಯಾವಿಡಮ್ಬನಮವ್ಯಹಿ ಯಥಾ ನಟಸ್ಯ' ||ಇತಿ ಚ || : ನಮಗೆ ಕಾಣುವ ಭಗವಂತನ ಜನನ-ಮರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಕೇವಲ ಆತನ ಲೀಲಾ ನಾಟಕವಷ್ಟೇ. ಹೀಗಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಶರೀರ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಎಂದರೆ : ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯನಾದ ಎಂದರ್ಥ.

(*ಯದುಕುಲ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಗಾಂಧಾರಿಯ ಶಾಪವೊಂದೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಋಷಿ ಶಾಪವೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಗ ಸಾಂಬ ಯದುಕುಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಯಾದವರು ಸಾಂಬನಿಗೆ ಗರ್ಭಿಣಿ ವೇಷ ತೊಡಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ದೂರ್ವಾಸ ಮುನಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು, ಅವರಲ್ಲಿ: "ಈಕೆಗೆ ಗಂಡು ಮಗುವಾಗುತ್ತದೋ ಅಥವಾ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಾಗುತ್ತದೋ" ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡ ದೂರ್ವಾಸರು: "ಈತನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಖೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ವಂಶ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಶಾಪ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಂಬ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಖೆಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಬೆದರಿದ ಯಾದವರು ಆ ಸಲಾಖೆಯನ್ನು ಗಂಧದಂತೆ ತೇಯ್ದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗಂಧ ಸಮುದ್ರದ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಗೊಬ್ಬರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದೇ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಯಾದವರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತ ಎಂದೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಸುಳ್ಳಾಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಖೆಯ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಭಾಗವನ್ನು ಬೇಡನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಬಾಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಾಣವೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ

ಘಟನೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಕ್ಷಿತ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ಪತಿವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಋಷಿ ಶಾಪವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಂ ಭಗವಂತನೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಯಾದವರಲ್ಲೇ ಒಬ್ಬನಾದ ಉದ್ಧವ ಹೇಗೆ ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಪಾರಾದ ಎನ್ನುವುದು ಆತನ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ನೋಡುವೋಽಣ್ವಪಿ ಮನ್ಯೋನೋ ಯದ್ಗುಣೈರ್ನಿರ್ಜಿತಃ ಪ್ರಭುಃ |

ಅತೋ ಮದ್ವತ್ ಪುನರ್ಲೋಕಂ ಗ್ರಾಹಯನ್ನಿಹ ತಿಷ್ಠತು ||೩೧||

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ನಿಲುವು ಹೊಂದಿದ್ದ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕ ಮೇಲ್ನೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಇದರ ಅಂತರಂಗದ ಅರ್ಥ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ನೋಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ: "ಉದ್ಧವ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನನಗಿಂತ ಯಾವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ; ಆತ ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದವನು. ಹೀಗಾಗಿ ಆತ ನಾನು ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಲೋಕದ ಜನರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇಲ್ಲೇ ಇರಲಿ" ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರಂತೆ ಉದ್ಧವ ಹೊಡೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಯಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ: ಉದ್ಧವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ಭಕ್ತ. ಹೀಗಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಆತನಿಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ, ಆ ಜ್ಞಾನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಮತ್ತು ನನ್ನನ್ನು ಗೆದ್ದವನು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬೇಕು.

ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು 'ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನಾವು ಬೇರೆಬೇರೆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: 'ಉತ್ತಮೈರಧಿಕತ್ವಂ ವಾ ಸಾಮ್ಯಂ ವಾ ವಿಜಯೋಽಪಿ ವಾ / ಉಚ್ಯತೇಽಪಿ ತು ನೀಚಾನಾಂ ಮೋಹಾರ್ಥಂ ವಾಽಪ್ಯುಪೇಕ್ಷಯಾ / ಮೂಢದೃಷ್ಟ್ಯನುಸಾರಾದ್ವಾ ಕಿಞ್ಜತ್ ಸಾಮ್ಯೇನ ವಾ ಕ್ವಚಿತ್|| ಅಂದರೆ: ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುವವನನ್ನು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದವನು ಎಂದು ಬಿಂಬಿಸಲು ನಾಲ್ಕು ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. (೧). ತಾಮಸರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವುದು, (೨). ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವನ್ನು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವುದು, (೩). ದರ್ಶನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು. ಅಂದರೆ: ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕಂಡಿತೋ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದು (ಒಬ್ಬ ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ಉದ್ಧವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಕಾಣಿಸಿರಬಹುದು) ಮತ್ತು (೪) ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ಸಾಮ್ಯವಿರುವಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೇಳುವುದು[ಉದ್ಧವ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ].

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ: ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಾಶವಾಗುವಾಗ ಆತನ ಜೊತೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನ ನಾಶವಾಗಬಾರದು ಎನ್ನುವುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಂಕಲ್ಪ. ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತನ್ನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ತಾನು ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭೋದಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಬದರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಉದ್ಧವನ ಮುಖೇನ

ತಲುಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆ ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳ ಮುಖೇನ ಗಂಗಾ ನದಿಯಂತೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂತು.

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಮೈತ್ರೇಯರ ಆಶ್ರಮಃ ವಿದುರ-ಮೈತ್ರೇಯ ಸಂವಾದ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯ ಸಂಕಲ್ಪದ ವಿವರವನ್ನು ವಿದುರನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಉದ್ಧವ, ಆ ರಾತ್ರಿ ಯಮುನಾ ನದಿ ತೀರದಲ್ಲೇ ತಂಗುತ್ತಾನೆ. ಮರುದಿನ ಆತ ವಿದುರನಿಗೆ ಗಂಗಾನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮೈತ್ರೇಯನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿ, ತಾನು ಬದರಿಗೆ ತೆರಳುತ್ತಾನೆ. ಉದ್ಧವನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟ ವಿದುರ ನೇರವಾಗಿ ಗಂಗಾನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮೈತ್ರೇಯರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮೈತ್ರೇಯ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರೀತಿಯ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ವೇದವ್ಯಾಸರು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದಂತೆ: ಮೈತ್ರೇಯ 'ಮಿತ್ರಾ' ಎನ್ನುವವಳ ಮಗ (ಮಿತ್ರಾಸುತೋ ಮುನಿಃ). ಈತನ ತಂದೆ ಕುಶಾರವ. ಹೀಗಾಗಿ ಈತನನ್ನು ಕೌಶಾರವ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. [ಕೌಶಾರವ : ಕುತ್ಸಿತ ಮತ್ತು ಸಾರಭೂತವಾದುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅರಿತು ನಡೆಯಬಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಿ]. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದ ಆದಿಪುರುಷರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರು 'ಮಿತ್ರ' ಎಂದು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಮೈತ್ರೇಯ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಜ್ಞಾನಿ. ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ: ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲ ಸತ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧವ ಮತ್ತು ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ, ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿದುರನಿಗೆ ನೀಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ ವಹಿಸಿದ್ದ.

ಮೈತ್ರೇಯನನ್ನು ಕಂಡ ತಕ್ಷಣ ವಿದುರನಿಗೆ ಆತನಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಹಂಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಿದುರ ಜೀವಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರೇಯನಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವವನು. ಆದರೆ ಮೈತ್ರೇಯ ಸ್ವಯಂ ಭಗವಂತನಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದು ಬಂದಿರುವವನು. ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ವಿದುರನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಭಾಗ್ಯ. [ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಗುರುವಿಗಿಂತ ಶಿಷ್ಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವನಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಅವರು ಲೋಕದ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ: ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾಂದೀಪನಿ ಮುನಿಯನ್ನು ಗುರುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅರವತ್ತು ದಿನ ವಿದ್ಯಾಭಾಸ ಮಾಡಿರುವುದು]. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅವನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯುವ ಅಭಿಲಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿದುರ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ.

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸುಖಾಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕರೋತಿ ಲೋಕೋ ನ ತ್ಯಃ ಸುಖಂ ಚಾನ್ಯದುಪಾರಮಂ ವಾ |

ವಿಂದೇತ ಭೂಯಸ್ತತ ಏವ ದುಃಖಂ ಯದತ್ರ ಯುಕ್ತಂ ಭಗವಾನ್ವದೇನ್ನಃ ||೦೨||

ಜನಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾದ್ವಿಮುಖಸ್ಯ ದೈವಾದಧರ್ಮಶೀಲಸ್ಯ ಸುದುಃಖಿತಸ್ಯ |

ಅನುಗ್ರಹಾಯೇಹ ಚರಂತಿ ನೂನಂ ಭೂತಾನಿ ಭವ್ಯಾನಿ ಜನಾರ್ದನಸ್ಯ ||೦೩||

ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಕೂಡಾ ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಲೌಕಿಕ ಕರ್ಮವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮವಿರಬಹುದು. ಯಾವ ಕರ್ಮವಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಆ ಕರ್ಮದ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಸುಖದ ಬಯಕೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾರೂ ಕೂಡಾ ಸುಖದ ಬಯಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುಖವನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ಮಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಸುಖ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ! ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬಯಸಿದೆ ಸುಖ ಸಿಗದೇ ಇದ್ದವನು ತಾನು ಕಷ್ಟಪಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೂ ದುಃಖ ಕೊಡುತ್ತಾ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸತ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿದುರ ಮೈತ್ರೇಯನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಯಾವುದರಿಂದ ನಾವು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು? ಸುಖದ ಭ್ರಮೆಯಿಂದಾಚೆಗಿರುವ ನಿಜವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಹೇಗೆ? ಸ್ವಯಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದ ನೀವು ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಬೇಕು” ಎಂದು.

“ನಮ್ಮ ದುಃಖವನ್ನು ನೀಗಿಸಬಲ್ಲ ಭಗವಂತ ಕಣ್ಣಿಂದ ನಿಂತಿದ್ದರೂ, ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಗುರುತಿಸದೇ, ‘ನಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಾವೇ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು’ ಎಂದು, ದೇವರು-ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬದುಕುವ ಜನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರುವ ನೀವು ಜನಾರ್ದನನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು. ನಿಮ್ಮಂತಹ ಅನೇಕರು ಭಗವಂತನ ಸಂದೇಶಕಾರರಾಗಿ ಭೂತ-ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರೂ ಕೂಡಾ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಭಗವಂತನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದ್ದಾಗಲೂ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಬದುಕುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ದುಃಖವನ್ನು ದಾಟಿ ಸುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ನೀವು ನಮಗೆ ಜ್ಞಾನದ ದಾರಿ ತೋರಬೇಕು” ಎಂದು ವಿದುರ ಮೈತ್ರೇಯನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ‘ಜನಾರ್ದನ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನ+ಅರ್ಧನ-ಜನಾರ್ದನ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನ ಎನ್ನುವ ಪದ ‘ಕೊನೆಗೊಳಿಸುವವನು’ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ‘ಜನ’ ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ: (೧) ಜನ ಎಂದರೆ ದುರ್ಜನ. ಜನಾರ್ದನ ಎಂದರೆ ದುರ್ಜನ ನಾಶಕ. (೨) ಜನ ಎಂದರೆ ಜನನ ಉಳ್ಳವರು. ಜನಾರ್ದನ ಎಂದರೆ ಜನನ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವವನು. ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾಯಕ. (೩) ಜನ ಎಂದರೆ ದೇಹ. ಜನಾರ್ದನ ಎಂದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ದೇಹದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಕೊಡುವವನು[ಮೋಕ್ಷಪ್ರದ]. (೪) ಜನ ಎಂದರೆ ಸಜ್ಜನ. ಜನಾರ್ದನ ಎಂದರೆ ಸಜ್ಜನರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು. ಇದೇ ರೀತಿ ಭಗವಂತನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ‘ಭೂತಗಳು’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂತಿ ಅಂದರೆ ಉನ್ನತಿ, ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುವ ಸ್ಥಿತಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಅರಿವಿನಿಂದ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿದವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ‘ಭೂತಗಳು’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಅರಿವಿನ ಕಡಲಾದ ಭಗವಂತ ಮಹಾಭೂತ:

ವಿದುರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಸುಖದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಬಲ್ಲವರು ನೀವು ಮಾತ್ರ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀವು ದುಃಖವನ್ನು ದಾಟಿ ಆನಂದದಲ್ಲಿರುವವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳದ ನೀವು ನಮಗೆ ದಾರಿ ತೋರಬಲ್ಲರಿ” ಎಂದು.

ಪರಾವರೇಷಾಂ ಭಗವನ್ ಕೃತಾನಿ ಶ್ರುತಾನಿ ಮೇ ವ್ಯಾಸಮುಖಾದಭೀಕ್ಷಮ್ |

ನತ್ಯಪ್ಪುಮಃ ಕರ್ಣಸುಖಾವಹಾನಾಂ ತೇಷಾಮೃತೇ ಕೃಷ್ಣಕಥಾಮೃತೌಘಾತ್ ||೧೦||

“ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರ ತರಬೇತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ನಾನೂ ಕೂಡ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಹಿಂದಿನ ಹಾಗು ಇಂದಿನ ಸಮಸ್ತ ಮಹಾನುಭಾವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನನ್ನ ತಂದೆಯಿಂದ ನಿರಂತರ ಕೇಳುತ್ತಾ ಬೆಳೆದವನು ನಾನು. ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಕಿವಿಗೆ ಆನಂದ. ಎಲ್ಲಾ ಮಹಾತ್ಮರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ನನಗೆ ತಿಳಿದದ್ದು ಏನೆಂದರೆ: ‘ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮನ ಕಥೆಯ ಹಿಂದಿರುವುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಅವೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯ ಅಮೃತದ ಹೊಳೆ’ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೃಷ್ಣ ಕಥೆಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿಂದ ನಾನು ಕೇಳಬೇಕು” ಎಂದು ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿದುರ ಮೈತ್ರೇಯನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮುನಿರ್ವಿವಕ್ಷುರ್ಭಗವದ್ಗುಣಾನಾಂ ಸಖಾಽಪಿ ತೇ ಭಾರತಮಾಹ ಕೃಷ್ಣಃ |

ಯಸ್ಮಿನ್ನೃಣಾಂ ಗ್ರಾಮ್ಯಸುಖಾನುವಾದ್ಯೈರ್ಮರ್ತಿಗ್ಯಹೀತಾ ನು ಹರೇಃ ಕಥಾಯಾಮ್ ||೧೧೨||

“ನಿಮ್ಮ ಗೆಳೆಯ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಭಗವಂತನ ಗುಣಾನುಸಂದಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ನಿಜವಾದ ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಸುಖದ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಹರಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ವಿದುರ.

ವ್ಯಾಸರು ಭಾರತವನ್ನು ಎರಡು ವಿಧದ ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವಯೋಗ್ಯತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅದು ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ಯಾರಿಗೆ ಹರಿಯ ಕಥೆಯಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೋ ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಾನ ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೇನೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ‘ಮರ್ತಿಗ್ಯಹೀತಾ ನು’ ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ‘ಮಹಾಭಾರತ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ, ಭಗವಂತನ ಗುಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ’ ಎನ್ನುವಂತೆ ಹೇಳಿರುವುದೂ ಇದೆ. ಈ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಿತ ಸರಿಪಡಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪದ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ಯಸ್ಮಿನ್ ಭಾರತೇ ಅಭ್ಯಸ್ಯಮಾನೇ ಹರೇಃ ಕಥಾಯಾಂ ಗ್ರಾಮ್ಯಸುಖಾನುವಾದ್ಯೈರ್ಮರ್ತಿಗ್ಯಹೀತಾ | ಭಾರತಾನ್ನಾಧಿಕಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಿಮಾವಾಚಕಂ ಕ್ವಚಿತ್ | ಭಾರತಾನ್ನವಿರಾಗಾಯ ಭಾರತಾನ್ನ ವಿಮುಕ್ತಯೇ || ಇತಿ ಪಾದ್ಯೈಃ|| ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥ ಭಾರತ. ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ: ವೇದೇ ರಾಮಾಯಣಂಚೈವ ಪುರಾಣೇ ಭಾರತೇ ತಥಾ, ಆದೌ ಅಂತೇ ಚ ಮಧ್ಯೈ ಚ, ವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವತ್ರಗೀಯತೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆ ತನಕ ಅದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಗಾತಾ. ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈರಾಗ್ಯಜನಕವಾದ ಗ್ರಂಥ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ ಗ್ರಂಥವೂ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ.

ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಃ. ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ವೇದಗಳಿಗೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಗ್ರಂಥ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ: ವೇದದ ಅರ್ಥ ವೇದವನ್ನು ಭಗವಂತನಿಂದ ಉಪದೇಶವಾಗಿ ಪಡೆದ ಚತುರ್ಮುಖ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಪೂರ್ತಿ ಅರ್ಥ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತ ತನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರವಾಗುವ ಅನೇಕ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅದನ್ನು ವೇದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಗ್ರಂಥ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮಹಾಭಾರತ

ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದ ಗ್ರಂಥ ನಿಜ, ಆದರೆ ಅದು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಭಗವಂತನ ಗುಣವನ್ನು ಸಾರುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಗ್ರಂಥ ಎನ್ನುವ ಸತ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾ ಶ್ರದ್ಧಧಾನಸ್ಯ ವಿವರ್ಧಮಾನಾ ವಿರಕ್ತಿಮನ್ಯತ್ರ ಕರೋತಿ ಪುಂಸಃ |
ಹರೇಃ ಪದಾನುಸ್ಮೃತಿನಿರ್ವೃತಸ್ಯ ಸಮಸ್ತದುಃಖಾಪ್ಯಯಮಾಶು ಧತ್ತೇ ||೧೩||

ಭಗವಂತನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಮತಿ' ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ 'ಮತಿ' ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಂಧವನ್ನು[ವಿಷಯ ಸುಖದ ಬಂಧವನ್ನು] ಬಿಡಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ದುಃಖವನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಗವಂತನನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಅಲ್ಲಿ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವೂ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಪೀಠಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾತನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ ವಿದುರ ಮೈತ್ರೇಯನಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಕೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸಾಧು ಪೃಷ್ಠಂ ತ್ವಯಾ ಸಾಧೋ ಲೋಕಾನ್ಸಾಧ್ವನುಗೃಹ್ಣತಾ |
ಕೀರ್ತಿಂ ವಿತನ್ವತಾ ಲೋಕೇ ಆತ್ಮನೋಽಧೋಕ್ಷಜಾತ್ಮನಃ ||೧೪||

ನೈತಚ್ಚಿತ್ರಂ ತ್ವಯಿ ಕ್ಷತ್ರರ್ಬಾದರಾಯಣವೀರ್ಯಜೇ |
ಗೃಹೀತೋಽನನ್ಯಭಾವೇನ ಯತ್ತ ಯಾ ಹರಿರೀಶ್ವರಃ ||೧೫||

ಮಾಂಡವ್ಯಶಾಪಾಧ್ಯಗವಾನ್ಪ್ರಜಾಸಂಯಮನೋ ಯಮಃ |
ಭ್ರಾತುಃ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಭುಜಿಷ್ಯಾಯಾಂ ಜಾತಃ ಸತ್ಯವತೀಸುತಾತ್ ||೧೬||

ಭವಾನ್ಯಗವತೋ ನಿತ್ಯಂ ಸಮ್ಮತಃ ಸಾನುಗಸ್ಯ ಹಿ |
ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಾಯ ಚ ಮಾಮಾದಿಶದ್ ಭಗವಾನ್ಪ್ರಜನ್ ||೧೭||

“ಸರ್ವ ಸಮರ್ಥನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿರುವ ನೀನು ಇಂಥಹ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೇನಲ್ಲ. ನೀನೇನೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಬೇಕೆಂದೇ ಮಾಂಡವ್ಯನಿಂದ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ, ಅಧರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಯಮಧರ್ಮನಲ್ಲವೇ ನೀನು? ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ನೀನು, ಅರಮನೆಯ ದಾಸಿಯಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ಜನಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ದೇವಾಂಶ ಸಂಭೂತನಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಾನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದೇನಿದೆ” ಎಂದು ವಿದುರನನ್ನು ಮೈತ್ರೇಯ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

“ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ನೀನೆಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿ. ನೀನು ನನ್ನಿಂದ ಹಿರಿಯನಾದರೂ ಕೂಡಾ, ನಾನು ಭಗವಂತನಿಂದ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿನಗೆ ನೀಡಬೇಕೆಂಬುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಆದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ನಿನಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮೈತ್ರೇಯ.

ಅಥ ತೇ ಭಗವಲ್ಲೀಲಾ ಯೋಗಮಾಯೋಪಬೃಂಹಿತಾಃ |

ವಿಶ್ವಸ್ಮಿತ್ಯುದ್ಯವಾಂತಾರ್ಥಾ ವರ್ಣಯಾಮ್ಯನುಪೂರ್ವಶಃ || ೨೨ ||

“ತನ್ನ ಯೋಗಮಾಯೆಯಿಂದ(ಸ್ವರೂಪ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ) ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಭಗವಂತನಾಡಿದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ- ಸ್ಥಿತಿ-ಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಮೈತ್ರೇಯ ವಿದುರನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಗೆ ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||

ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಷಷ್ಠೋಧ್ಯಾಯಃ

ಮೈತ್ರೇಯರ ಆಶ್ರಮಃ ವಿದುರ-ಮೈತ್ರೇಯ ಸಂವಾದ

ಭಗವಾನ್ ಏಕ ಆಸೇದಮ್ ಅಗ್ರೇ ಆತ್ಮಾಸ್ತನಾಂ ವಿಭುಃ |
ಆತ್ಮೈಚ್ಛಾನ್ಯುಗತೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ನಾನಾಶಕ್ಯಪಲಕ್ಷಿತಃ ||೦೧||

ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ:

ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾಗ್ರ ಆಸೀತ್ | ನಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚನ ಮಿಷತ್ | ಸ ಈಕ್ಷತ ಲೋಕಾನ್ ಸೃಜಾ ಇತಿ || "

ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.....

ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕ
ಅಥ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

|| ಓಂ ನಮೋ ಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ ಓಂ ||

|| ಹರಿಃ ಓಂ ||

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ-

ಏವಮೇತತ್ಪುರಾ ಪೃಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರೇಯೋ ಭಗವಾನ್ನಿಲ |
ಕ್ಷತ್ರಾ ವನಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೇನ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವಗೃಹಮೃದ್ಧಿಮತ್ ||೦೧||

ಯದಾ ತ್ವಯಂ ಮಂತ್ರಕೃದ್ವೋ ಭಗವಾನಖಿಲೇಶ್ವರಃ |
ಪೌರವೇಂದ್ರಪುರಂ ಹಿತ್ವಾ ಪ್ರವಿವೇಶಾತ್ಮನಾತ್ಮ ತಮ್ ||೦೨||

ರಾಜೋವಾಚ

ಕುತ್ರ ಕ್ಷತ್ರರ್ಭಗವತಾ ಮೈತ್ರೇಯೇಣ ಸಮಾಗಮಃ |
ಕದಾ ವಾ ಸಹ ಸಂವಾದ ಏತದ್ವರ್ಣಯ ನಃ ಪ್ರಭೋ ||೦೩||

ನ ಹ್ಯಲ್ಪಾಥೋದಯಸ್ತಸ್ಯ ವಿದುರಸ್ಯಾಮಲಾತ್ಮನಃ |
ತಸ್ಮಿನ್ನರೀಯಸಿ ಪ್ರಶ್ನಃ ಸಾಧುವಾದೋಪಬೃಂಹಿತಃ ||೦೪||

ಸೂತ ಉವಾಚ

ಸ ಏವಮೃಷಿವರ್ಯೋಽಥ ಪೃಷ್ಠೋ ರಾಜ್ಞಾ ಪರೀಕ್ಷಿತಾ |
ಪ್ರತ್ಯಾಹ ತಂ ಸುಬಹುವಿತ್ಪ್ರೀತಾತ್ಮಾ ಶ್ರೂಯತಾಮಿತಿ ||೦೫||

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಯದಾ ತು ರಾಜಾ ಸ್ವಸುತಾನಸಾಧೂನ್ಪುಷ್ಪನ್ನ ಧರ್ಮೇಣ ವಿನಷ್ಟದೃಷ್ಟಿಃ |
ಭ್ರಾತುರ್ಯವಿಷ್ಠಸ್ಯ ಸುತಾನ್ವಿಬಂಧೂನ್ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಲಾಕ್ಷಾಭವನೇ ದದಾಹ ||೦೬||

ಯದಾ ಸಭಾಯಾಂ ಕುರುದೇವದೇವ್ಯಾಃ ಕೇಶಾಭಿಮರ್ಶಂ ಸುತಕರ್ಮ ಗರ್ಹ್ಯಮ್ |
ನ ವಾರಯಾಮಾಸ ನೃಪಃ ಸ್ನುಷಾಯಾಃ ಆಸ್ಮೈರ್ಹರಂತ್ಯಾಃ ಕುಚಿಕುಂಕುಮಾನಿ ||೦೭||

ದ್ಯೂತೇ ತ್ವಧರ್ಮೇಣ ಜಿತಸ್ಯ ಸಾಧೋಃ ಸತ್ಯಾವಲಂಬಸ್ಯ ವನಾಗತಸ್ಯ |
ನ ಯಾಚತೋಽದಾತ್ಸಮಯೇನ ದಾಯಂ ತಮೋ ಜುಷಾಣೋ ಯದಜಾತಶತ್ರೋಃ ||೦೮||

ಯದಾ ತು ಪಾರ್ಥಪ್ರಹಿತಃ ಸಭಾಯಾಂ ಜಗದ್ಗುರುರ್ಯಾನಿ ಜಗಾದ ಕೃಷ್ಣಃ |
ನ ತಾನಿ ಪುಂಸಾಮಮೃತಾಯನಾನಿ ರಾಜಾಽನುಮೇನೇ ಕ್ಷತಪುಣ್ಯಲೇಶಃ ||೦೯||

ಯದೋಪಹೂತೋ ಭವನಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಮಂತ್ರಾಯ ಪೃಷ್ಠಃ ಕಿಲ ಪೂರ್ವಜೇನ |
ಅಥಾಹ ತಂ ಮಂತ್ರದೃಶಾಂ ವರೀಯಾನ್ ಯನ್ಮಂತ್ರಿಣೋ ವೈದುರಿಕಂ ವದಂತಿ ||೧೦||

ಅಜಾತಶತ್ರುಃ ಪ್ರತಿಯಚ್ಛ ದಾಯಂ ತಿತಿಕ್ಷತೋ ದುರ್ವಿಷಹಂ ತವಾಗಃ |
ಸಹಾನುಜೋ ಯತ್ರ ವೃಕೋದರೋ ಹಿ ಸ್ವಶತ್ರು ಹಾ ಯಂತ್ವಮಲಂ ಬಿಭೇಷಿ ||೧೧||

ಯದಾ ತು ಪಾರ್ಥಾನ್ ಭಗವಾನ್ಮುಕ್ತುಂದೋ ಗೃಹೀತವಾನ್ ಸ ಕ್ಷಿತಿದೇವದೇವಃ |
ಆಸ್ತೇ ಸ್ವಪುರ್ಯಾಂ ಯದುದೇವದೇವೋ ವಿನಿರ್ಜಿತಾಶೇಷನ್ಯದೇವದೇವಃ ||೧೨||

ಸ ಏಷ ದೋಷಃ ಪುರುಷದ್ವಿಡಾಸ್ತೇ ಗೃಹಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಯಮಪತ್ಯಮತ್ಯಾ |
ಪುಷ್ಪಾಸಿ ಕೃಷ್ಣಾದ್ ವಿಮುಖೋ ಗತಶ್ರೀಸ್ವಜಾಶ್ಚಢ್ಯನಂ ಕುಲಕೌಶಲಾಯ ||೧೩||

ಇತ್ಯೂಚಿವಾಂಸ್ತತ್ರ ಸುಯೋಧನೇನ ಪ್ರವೃದ್ಧಕೋಪಸ್ಫುರಿತಾಧರೇಣ |
ಅಸತ್ಯತಃ ಸತ್ಸ್ಪೃಹಣೀಯಶೀಲಃ ಕ್ಷತ್ತಾ ಸಕರ್ಣಾನುಜಸೌಬಲೇನ ||೧೪||

ಕ ಏನಮತ್ರೋಪಜುಹಾವ ಜಿಹ್ಮಂ ದಾಸ್ಯಾಃ ಸುತಂ ಯದ್ಬಲಿನೈವ ಪುಷ್ಠಃ |
ತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರತೀಪಃ ಪರಕೃತ್ಯ ಆಸ್ತೇ ನಿರ್ವಾಸ್ಯತಾಮಾಶು ಪುರಾಚ್ಚ ಸಾನಃ ||೧೫||

ಸ ಇತ್ಥಮತ್ಯುದ್ಧಣಕರ್ಣಬಾಣೈರ್ಭ್ರಾತುಃ ಪುರೋ ಮರ್ಮಸು ತಾಡಿತೋಽಪಿ |
ಸ್ಮಯನ್ ಧನುರ್ಧಾರಿ ನಿಧಾಯ ಮಾಯಾಂ ಗತವ್ಯಥೋಽಯಾದುರು ಮಾನಯಾನಃ ||೧೬||

ಸ ನಿರ್ಗತಃ ಕೌರವಪುಣ್ಯಲಬ್ಧೋ ಗಜಾಹ್ವಯಾತ್ತೀರ್ಥಪದಃ ಪದಾನಿ |
ಅಧ್ಯಾಕ್ರಮತ್ ಪುಣ್ಯಚಿಕೀರ್ಷಯೋವ್ಯಾಮಧಿಷ್ಠಿತೋ ಯಾನಿ ಸಹಸ್ರಮೂರ್ತಿಃ ||೧೭||

ವನೇಷು ಪುಣ್ಯೋಪವನಾದ್ರಿಕುಂಜೇಷ್ವಪಂಕತೋಯೇಷು ಸರಿತ್ಸರಸ್ಸು |
ಅನಂತಲಿಂಗೈಃ ಸಮಲಂಕೃತೇಷು ಚಚಾರ ತೀರ್ಥಾಯತನೇಷ್ವನನ್ಯಃ ||೧೮||

ಗಾಂ ಪರ್ಯಟನ್ ಮೇಧ್ಯವಿವಿಕ್ತವೃತ್ತಿಃ ಸದಾಽಽಪ್ಪುತೋಽಧಃ ಶಯನಾವಧೂತಃ |

ಅಲಕ್ಷಿತಃ ಸ್ವೈರವಧೂತವೇಷೋ ವ್ರತಾನಿ ಚೇರೇ ಹರಿತೋಷಣಾನಿ ||೧೯||

ಇತ್ಥಂ ವ್ರಜನ್ಭಾರತಮೇವ ವರ್ಷಂ ಕಾಲೇನ ಯಾವದ್ಗತವಾನ್ಪ್ರಭಾಸಮ್ |
ತಾವಚ್ಚಶಾಸ ಕ್ಷಿತಿಮೇಕ ಚಕ್ರಾಮೇಕಾತಪತ್ರಾಮಜಿತೇನ ಪಾರ್ಥಃ ||೨೦||

ತತ್ರಾಥ ಶುಶ್ರಾವ ಸುಹೃದ್ವಿನಷ್ಟಿಂ ವನಂ ಯಥಾ ವೇಣುಜವಹ್ನಿನಾಽಽಶ್ರಯಮ್ |
ಸಂಸ್ಪರ್ಧಯಾ ದಗ್ಧಮಥಾನುಶೋಚನ್ಸರಸ್ವತೀಂ ಪ್ರತ್ಯಗಿಯಾಯ ತೂಷ್ಣೀಮ್ ||೨೧||

ತನ್ಯಾಂ ತ್ರಿತಸ್ಯೋಶನಸೋ ಮನೋಶ್ಚ ಪೃಥೋರಥಾಗ್ನೇರಸಿತಸ್ಯ ವಾಯೋಃ |
ತೀರ್ಥಂ ಸುದಾಸಸ್ಯ ಗವಾಂ ಗುಹಸ್ಯ ಯಚ್ಚಾಧ್ಧದೇವಸ್ಯ ಸ ಆಸಿಷೇವೇ ||೨೨||

ಅನ್ಯಾನಿ ಚೇಹ ದ್ವಿಜದೇವದೇವೈಃ ಕೃತಾನಿ ನಾನಾಯತನಾನಿ ವಿಷ್ಣೋಃ |
ಪ್ರತ್ಯಂಕಮುಖ್ಯಾಂಕಿತಮಂದಿರಾಣಿ ಯದ್ದರ್ಶನಾತ್ಪೃಷ್ಠಮನುಸ್ಮರಂತಿ ||೨೩||

ತತಸ್ತತಿವ್ರಜ್ಯ ಸುರಾಷ್ಟ್ರಮೃಧಂ ಸೌವೀರಮತ್ಸ್ಯಾನ್ಕುರುಜಾಂಗಲಾಂಶ್ಚ |
ಕಾಲೇನ ತಾವದ್ಯಮನಾಮುಪೇತ್ಯ ತತ್ರೋದ್ಧವಂ ಭಾಗವತಂ ದದರ್ಶ ||೨೪||

ಸ ವಾಸುದೇವಾನುಚರಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ ಪ್ರಾಪ್ತನಯಂ ಪ್ರತೀತಮ್ |
ಆಲಿಂಗ್ಯ ಗಾಥಂ ಪ್ರಣಯೇನ ಭದ್ರಂ ಸ್ವಾನಾಮಪೃಚ್ಛದ್ಭಗವತ್ಪ್ರಜಾನಾಮ್ ||೨೫||

ಕಚ್ಚಿತ್ಪುರಾಣೌ ಪುರುಷೌ ಸ್ವನಾಭ್ಯ ಪದ್ಮಾನುವೃತ್ತೇಹ ಕಿಲಾವತೀರ್ಣೌ |
ಆಸಾತ ಉರ್ವ್ಯಾಃ ಕುಶಲಂ ವಿಧಾಯ ಕೃತಕ್ಷಣೌ ಕುಶಲಂ ಶೂರಗೇಹೇ ||೨೬||

ಕಚ್ಚಿತ್ಪುರೂಣಾಂ ಪರಮಃ ಸುಹೃನ್ನೋ ಭಾಮಃ ಸ ಆಸ್ತೇ ಸುಖಮಂಗ ಶೌರಿಃ |
ಯೋ ವೈ ಸ್ವಸ್ಥಾಂ ಪಿತೃವದ್ಧದಾತಿ ವರಾನ್ವದಾನೋ ವರತರ್ಪಣೇನ ||೨೭||

ಕಚ್ಚಿದ್ಧರೂಥಾಧಿಪತಿಯದೂನಾಂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಆಸ್ತೇ ಸುಖಮಂಗ ವೀರಃ |
ಯಂ ರುಗ್ಮಿಣೀ ಭಗವತೋಽಭಿಲೇಭೇ ಆರಾಧ್ಯ ವಿಪ್ರಾನ್ಸ್ಮರಮಾದಿಸರ್ಗೇ ||೨೮||

ಕಚ್ಚಿತ್ಪುಖಂ ಸಾತ್ವತವೃಷ್ಟಿಭೋಜ ದಾಶಾರ್ಹಕಾಣಾಮಧಿಪಃ ಸ ಆಸ್ತೇ |
ಯಮಭ್ಯಷಿಂಚಚ್ಚತಪತ್ರನೇತ್ರೋ ನೃಪಾಸನಾಧಿಂ ಪರಿಹೃತ್ಯ ದೂರಾತ್ ||೨೯||

ಕಚ್ಚಿದ್ಧರೇಃ ಸೌಮ್ಯ ಸುತಃ ಸದ್ಯಕ್ಷ ಆಸ್ತೇಽಗ್ರಣೀ ರಥಿನಾಂ ಸಾಧು ಸಾಂಬಃ |
ಅಸೂತ ಯಂ ಜಾಂಬವತೀ ವ್ರತಾಧ್ಯಾ ದೇವಂ ಗುಹಂ ಯೋಽಮ್ನಿಕಯಾ ಧೃತೋಽಗ್ರೇ || ೩೦ ||

ಕ್ಷೇಮಂ ಸ ಕಚ್ಚಿದ್ಯುಧಾನ ಆಸ್ತೇ ಯಃ ಫಾಲ್ಗುನಾಲ್ಪಭಧನೂರಹಸ್ಯಃ |
ಲೇಭೇಽಜ್ಞಸಾಧೋಕ್ಷಜನೇವಯೈವ ಗತಿಂ ತದೀಯಾಂ ಯತಿಭಿದುರಾಪಾಮ್ || ೩೧ ||

ಕಚ್ಚಿದ್ಭುಧಃ ಸ್ವಸ್ತನಮೀವ ಆಸ್ತೇ ಶ್ವಫಲ್ಕಪುತ್ರೋ ಭಗವತ್ಪ್ರಪನ್ನಃ |
ಯಃ ಕೃಷ್ಣಪಾದಾಂಕಿತಮಾರ್ಗಪಾಂಸುಷ್ವಚೇಷ್ವಯತ್ ಪ್ರೇಮವಿಭಿನ್ನಧೈರ್ಯಃ || ೩೨ ||

ಕಚ್ಚಿಚ್ಛಿವಂ ದೇವಕಭೋಜಪುತ್ರಾ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಜಾಯಾ ಇವ ದೇವಮಾತುಃ |
ಯಾ ವೈ ಸ್ವಗರ್ಭೇಣ ಬಭಾರ ದೇವಂ ತ್ರಯೀ ಯಥಾ ಯಜ್ಞವಿತಾನಮರ್ಥಮ್ || ೩೩ ||

ಅಪಿಸ್ವಿದಾಸ್ತೇ ಭಗವಾನ್ಸುಖಂ ವೋ ಯಃ ಸಾತ್ವತಾಂ ಕಾಮದುಘೋಽನಿರುಧಃ |
ಯಮಾಮನಂತಿ ಸ್ಮಹಿ ಶಬ್ದಯೋನಿಂ ಮನೋಮಯಂ ಸತ್ತ ತುರೀಯಮರ್ಥಮ್ || ೩೪ ||

ಅಪಿಸ್ವಿದನೈ ಚ ನಿಜಾತ್ಮದೈವಮನನ್ಯವೃತ್ತಾ ಸಮನುವ್ರತಾ ಯೇ |
ಹಾರ್ದಿಕೈತತ್ಯಾತ್ಮಜಚಾರುದೇಷ್ಣ ಗದಾದಯಃ ಸ್ವಸ್ತಿ ಚರಂತಿ ಸೌಮ್ಯ || ೩೫ ||

ಅಪಿ ಸ್ವದೋಭ್ಯಾಂ ವಿಜಯಾಚ್ಯುತಾಭ್ಯಾಂ ಧರ್ಮೇಣ ಧಾರ್ಮಃ ಪರಿಪಾತಿ ಸೇತುಮ್ |
ದುರ್ಯೋಧನೋಽತಪ್ಯತ ಯತ್ಸಭಾಯಾಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಾ ವಿಜಯಾನುವೃತ್ತಾ || ೩೬ ||

ಕಿಂ ವಾ ಕೃತಾಘೇಷ್ವಘಮತ್ಯಮರ್ಷೀ ಭೀಮೋಽಹಿವದ್ಧೀರ್ಘತಮಂ ವ್ಯಮುಂಚತ್ |
ಯಸ್ಯಾಂಘ್ರಿಪಾತಂ ರಣಭೂರ್ನ ಸೇಹೇ ಮಾರ್ಗಂ ಗದಾಯಾಶ್ಚರತೋ ವಿಚಿತ್ರಮ್ || ೩೭ ||

ಕಚ್ಚಿದ್ಯಶೋಧಾ ರಥಯೂಥಪಾನಾಂ ಗಾಂಡೀವಧನ್ವೋಪರತಾರಿರಾಸ್ತೇ |
ಅಲಕ್ಷಿತೋ ಯಚ್ಛರಕೂಟಗೂಢೋ ಮಾಯಾಕಿರಾತೋ ಗಿರಿಶಸ್ತುತೋಷ || ೩೮ ||

ಯಮಾವುತಸ್ತಿತ್ತನಯೌ ಮಾದ್ರ್ಯಾಃ ಪಾರ್ಥೈರ್ವೃತೌ ಪಕ್ಷ್ಮಭಿರಕ್ಷಿಣೀವ |
ರೇಮಾತ ಉದ್ಭುತ್ಯ ಮೃಧೇ ಸ್ವರಿಕ್ಶಂ ಸುಧಾಂ ಸುಪರ್ಣಾವಿವ ವಜ್ರಿವಕ್ರಾತ್ || ೩೯ ||

ಅಹೋ ಪೃಥಾಪಿ ಧ್ರಿಯತೇಽರ್ಭಕಾರ್ಥೇ ರಾಜರ್ಷಿವರ್ಯೇಣ ವಿನಾಪಿ ತೇನ |

ಯಸ್ತೇಕವೀರೋಽತಿರಥೋ ವಿಜಿಗ್ಯೇ ಧನುರ್ಧೀತೀಯಃ ಕಕುಭಶ್ಚತಸ್ರಃ ||೪೦||

ಸೌಮ್ಯಾನುಶೋಚೇ ತಮಧಃಪತಂತಂ ಭ್ರಾತ್ರೇ ಪರೇತಾಯ ಚ ದುದ್ಯುಹೇ ಯಃ |
ನಿಯಾಪಿತೋ ಯೇನ ಸುಹೃತ್ಸ್ವಪುರ್ಯಾ ಅಹಂ ಸ್ವಪುತ್ರಾನ್ಸಮನುವ್ರತೇನ ||೪೧||

ಸೋಽಹಂ ಹರೇರ್ಮರ್ತ್ಯವಿಡಂಬನೇನ ದೃಶೋ ನೃಣಾಂ ಭ್ರಾಮಯತೋ ವಿಧಾತುಃ |
ನಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷ್ಯಃ ಪದವೀಂ ಪ್ರಸಾದಾಚ್ಚರಾಮಿ ಪಶ್ಯನ್ನತವಿಸ್ಮಯೋಽತ್ರ ||೪೨||

ನೂನಂ ನೃಪಾಣಾಂ ತ್ರಿಮದೋತ್ಪಥಾನಾಂ ಮಹೀಂ ಮುಹುಶ್ಚಾಲಯತಾಂ ಚಮೂಭಿಃ |
ವಧಾತ್ಪಪನ್ನಾರ್ತಿಜಿಹೀರ್ಷಯೇಶೋಽಪ್ಯುಪ್ಯಕ್ಷತಾಘಂ ಭಗವಾನ್ಮುರೂಣಾಮ್ ||೪೩||

ಅಜಸ್ಯ ಜನ್ಮೋತ್ಪಥನಾಶನಾಯ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಕರ್ತುರ್ಗ್ರಹಣಾಯ ಪುಂಸಾಮ್ |
ನ ತ್ವನ್ಯಥಾ ಕೋಽರ್ಹತಿ ದೇಹಯೋಗಂ ಪರೋ ಗುಣಾನಾಮುತ ಕರ್ಮತಂತ್ರಮ್ ||೪೪||

ತಸ್ಯ ಪ್ರಪನ್ನಾಖಿಲಲೋಕಪಾನಾಮವಸ್ಥಿತಾನಾಮನುಶಾಸನೇ ಸ್ವೇ |
ಅರ್ಥಾಯ ಜಾತಸ್ಯ ಯದುಷ್ಟಜಸ್ಯ ವಾರ್ತಾಂ ಸಖೇ ಕೀರ್ತಯ ತೀರ್ಥಕೀರ್ತೇಃ ||೪೫||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಒಂದನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಅಥ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ-

ಇತಿ ಭಾಗವತಃ ಪೃಷ್ಠಃ ಕ್ಷತ್ರಾ ವಾರ್ತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಶ್ರಯಾಮ್ |
ಪ್ರತಿವಕ್ತುಂ ನ ಚೋತ್ಸೇಹ ಔತ್ಕಂಠ್ಯಾತ್ಸ್ಮಾ ರಿತೇಶ್ವರಃ ||೦೧||

ಯಃ ಪಂಚಹಾಯನೋ ಮಾತ್ರಾ ಪ್ರಾತರಾಶಾಯ ಯಾಚಿತಃ |
ನೈಚ್ಛತ್ ತದ್ ರಚಯನ್ಯಸ್ಯ ಸಪರ್ಯಾಂ ಬಾಲಲೀಲಯಾ ||೦೨||

ಸ ಕಥಂ ಸೇವಯಾ ತಸ್ಯ ಕಾಲೇನ ಜರಸಂ ಗತಃ |
ಪೃಷ್ಠೋ ವಾರ್ತಾಂ ಪ್ರತಿಬ್ರೂಯಾದ್ಭರ್ತುಃ ಪಾದಾವನುಸ್ಮರನ್ ||೦೩||

ಸ ಮುಹೂರ್ತಮಭೂತ್ತೂಷ್ಟೀಂ ಕೃಷ್ಣಾಂಘ್ರಿಸುಧಯಾ ಭೃಶಮ್ |
ತೀವ್ರೇಣ ಭಕ್ತಿಯೋಗೇನ ನಿಮಗ್ನಃ ಸಾಧು ನಿರ್ವೃತಃ ||೦೪||

ಪುಳಕೋದ್ಭಿನ್ನಸರ್ವಾಂಗೋ ಮುಂಚನ್ಮಿಲದ್ಭೃಶಾಶ್ಚು ಸಃ |
ಪೂರ್ಣಾರ್ಥೋ ಲಕ್ಷಿತಸ್ತೇನ ಸ್ನೇಹಪ್ರಸರಸಂಘೃತಃ ||೦೫||

ಶನಕೈರ್ಭಗವಲ್ಲೋಕಾನ್ವಲೋಕಂ ಪುನರಾಗತಃ |
ವಿಮೃಜ್ಯ ನೇತ್ರೇ ವಿದುರಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹೋದ್ಧವ ಉತ್ಸ್ಮಯನ್ ||೦೬||

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ
ಕೃಷ್ಣದ್ಯುಮಣಿ ನಿಮ್ಲೋಚೇ ಗೀರ್ಣೇಷ್ಟಜಗರೇಣ ಹ |
ಕಿಂ ನು ನಃ ಕುಶಲಂ ಬ್ರೂಯಾಂ ಗತಶ್ರೀಷು ಯದುಷ್ಠಹಮ್ ||೦೭||

ದುರ್ಭಗೋ ಬತ ಲೋಕೋಽಯಂ ಯದವೋ ನಿತರಾಮಪಿ |
ಯೇ ಸಂವಸಂತೋ ನ ವಿದುರ್ಹರಿಂ ಮೀನಾ ಇವಾಂಭಸಿ ||೦೮||

ಇಂಗಿತಜ್ಞಾಃ ಪುರುಪ್ರೌಢಾ ಏಕಾರಾಮಾಶ್ಚ ಸಾತ್ವತಾಃ |
ಸಾತ್ವತಾಮೃಷಭಂ ಸರ್ವೇ ಭೂತಾವಾಸಮಮಂಸತ ||೦೯||

ದೇವಸ್ಯ ಮಾಯಯಾ ಸ್ಪೃಷ್ಟಾ ಯೇ ಚಾನೈ ಅಸದಾಶ್ರಯಾಃ |

ಭ್ರಾಮ್ಯತೇ ಧೀರ್ನ ತದ್ವಾಕ್ಯೈರಾತ್ಮನ್ಯುಪ್ಪಾತ್ಮನಾಂ ಹೌ ||೧೦||

ಪ್ರದರ್ಶ್ಯತಪ್ರತಪಸಾಮವಿತ್ಯಪ್ರದೃಶಾಂ ನೃಣಾಮ್ |
ಆದಾಯಾಂತರಧಾದ್ಯಸ್ತು ಸ್ವಬಿಂಬಂ ಲೋಕಲೋಚನಮ್ ||೧೧||

ಯನ್ಮರ್ತ್ಯಲೀಲೌಪಯಿಕಂ ಸ್ವಯೋಗ ಮಾಯಾಬಲಂ ದರ್ಶಯತಾ ಗೃಹೀತಮ್ |
ವಿಸ್ತಾಪನಂ ಸ್ವಸ್ಯ ಚ ಸೌಭಗಧೇಃ ಪರಂ ಪದಂ ಭೂಷಣಭೂಷಣಾಂಗಮ್ ||೧೨||

ಯದ್ಧರ್ಮಸೂನೋರ್ಬತ ರಾಜಸೂಯೇ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ದೃಕ್ಸ್ವಸ್ವಯನಂ ತ್ರಿಲೋಕಃ |
ಕಾತ್ಸ್ಯೇನ ಚಾತ್ರೋಪಗತಂ ವಿಧಾತುರರ್ವಾಕ್ಸೌತೌ ಕೌಶಲಮಿತ್ಯಮನ್ಯತ ||೧೩||

ಯಸ್ಯಾನುರಾಗಘೃತಹಾಸರಾಸ ಲೀಲಾವಲೋಕಪ್ರತಿಲಬ್ಧಮಾನಾಃ |
ವ್ರಜಸ್ತ್ರಿಯೋ ದೃಗ್ಭಿರನುಪ್ರವೃತ್ತ ಧಿಯೋಽವತಸ್ತುಃ ಕಿಲ ಕೃತ್ಯಶೇಷಾಃ ||೧೪||

ಸ್ವಶಾಂತರೂಪೇಷ್ಟಿತರಸ್ವರೂಪೈರಭ್ಯರ್ವ್ಯಮಾನೇಷ್ಟನುಕಂಪಿತಾತ್ಮಾ |
ಪರಾವರೇಶೋ ಮಹದಂಶಯುಕ್ತೋ ಹ್ಯಜೋಽಪಿ ಜಾತೋ ಭಗವಾನ್ಯಥಾಗ್ನಿಃ ||೧೫||

ಮಾಂ ಖೇದಯತ್ಯೇತದಜಸ್ಯ ಜನ್ಮ ವಿಡಂಬನಂ ಯದ್ವಸುದೇವಗೇಹೇ |
ವ್ರಜೇ ಚ ವಾಸೋಽರಿಭಯಾದಿವ ಸ್ವಯಂ ಪುರಾದ್ಯ ವಾತ್ಸೀದ್ಯದನಂತವೀರ್ಯಃ ||೧೬||

ದುನೋತಿ ಚೇತಃ ಸ್ಮರತೋ ಮಮೈತದ್ಯದಾಹ ಪಾದಾವಭಿವಂದ್ಯ ಪಿತ್ರೋಃ |
ತಾತಾಂಬ ಕಂಸಾದುರುಕಂಪಿತಾನಾಂ ಪ್ರಸೀದತಂ ನೋಽಕೃತನಿಷ್ಕೃತೀನಾಮ್ ||೧೭||

ಕೋ ವಾ ಅಮುಷ್ಯಾಂಘ್ರಿಸರೋಜರೇಣುಂ ವಿಸ್ಮರ್ತುಮೀಶೀತ ಪುಮಾನ್ವಿಜಿಘ್ರನ್ |
ಯೋ ವಿಷ್ಠರದ್ರೂ ವಿಟಪೇನ ಭೂಮೇರ್ಭಾರಂ ಕೃತಾಂತೇನ ತಿರಶ್ಚಕಾರ ||೧೮||

ದೃಷ್ಟಾ ಭವದ್ಭಿರ್ನನು ರಾಜಸೂಯೇ ಚೈದ್ಯಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಂ ದ್ವಿಷತೋಽಪಿ ಸಿಧಿಃ |
ಯಾಂ ಯೋಗಿನಃ ಸಂಸ್ಪೃಹಯಂತಿ ಸಮ್ಯಗ್ಯೋಗೇನ ಕಸ್ತದ್ವಿರಹಂ ಸಹೇತ ||೧೯||

ತಥೈವ ಚಾನ್ಯೇ ನರಲೋಕವೀರಾ ಯ ಆಹವೇ ಕೃಷ್ಣಮುಖಾರವಿಂದಮ್ |
ನೇತ್ರೈಃ ಪಿಬಂತೋ ನಯನಾಭಿರಾಮಂ ಪಾರ್ಥಾಸ್ತಪೂತಃ ಪದಮಾಪುರಸ್ಯ ||೨೦||

ಸ್ವಯಂ ತ್ವಸಾಮ್ಯಾತಿಶಯಸ್ತ್ಯಧೀಶಃ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಾಪ್ತಸಮಸ್ತಕಾಮಃ |
ಬಲಿಂ ಹರದ್ಧಿಃ ಸುರಲೋಕಪಾಲೈಃ ಕಿರೀಟಕೋಟ್ಯಾಹತಪಾದಪೀಠಃ || ೨೧ ||

ತತ್ತಸ್ಯ ಕೈಂಕರ್ಯಮುಪಾಗತಾನೋ ವಿಗ್ಲಾಪಯತ್ಯಂಗ ಯದುಗ್ರಸೇನಮ್ |
ತಿಷ್ಠನ್ನಿಷಣ್ಣಂ ಪರಮೇಷ್ಠಿಧಿಷ್ಟೇ ನೃಬೋಧಯದ್ಧೇವ ನಿಧಾರಯೇತಿ || ೨೨ ||

ಅಹೋ ಬಕೀ ಯಂ ಸ್ತನಕಾಳಕೂಟಂ ಜಿಘಾಂಸಯಾಪಾಯಯದಪ್ಯಸಾಧ್ವೀ |
ಲೇಭೇ ಗತಿಂ ಧಾತ್ಯು ಚಿತಾಂ ತತೋಽನ್ಯಂ ಕಂ ವಾ ದಯಾಳುಂ ಶರಣಂ ವ್ರಜೇಮ || ೨೩ ||

ಮನ್ಯೇಽಸುರಾನ್ಭಾಗವತಾಂಸ್ತ್ಯಧೀಶೇ ಸಂರಂಭಮಾರ್ಗಾಭಿನಿವಿಷ್ಟಚಿತ್ತಾನ್ |
ಯೇ ಸಂಯುಗೇಽಚಕ್ಷತ ತಾಕ್ಷ್ಯಪುತ್ರಸ್ಯಾಂಸೇ ಸುನಾಭಾಯುಧಮಾಪತಂತಮ್ || ೨೪ ||

ವಸುದೇವಸ್ಯ ದೇವಕ್ಯಾಂ ಜಾತೋ ಭೋಜೇಂದ್ರಬಂಧನೇ |
ಚಿಕೀರ್ಷುರ್ಭಗವಾವಾಂಚ್ಛರ್ಮ ಅಬ್ಜಜೇನಾಭಿಯಾಚಿತಃ || ೨೫ ||

ತತೋ ನಂದವ್ರಜಮಿತಃ ಪಿತೃ ಕಂಸಾದ್ವಿಭಿಭೃತಾ |
ಏಕಾದಶ ಸಮಾಸ್ತತ್ರ ಗೂಢಾರ್ಚಿಃ ಸಬಲೋಽವಸತ್ || ೨೬ ||

ಪರೀತೋ ವತ್ಸಪೈರ್ವತ್ಸಾಂಶ್ಚಾರಯನ್ವ್ಯ ಚರದ್ಧರಿಃ |
ಯಮುನೋಪವನೇ ಕೂಜದ್ ದ್ವಿಜಸಂಕುಲಿತಾಂಘ್ರಿಪೇ || ೨೭ ||

ಕೌಮಾರಾ ದರ್ಶಯಂಶ್ಚೇಷ್ಠಾಃ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯಾ ವ್ರಜೌಕಸಾಮ್ |
ರುದನ್ನಿವ ಹಸನ್ಮುಗ್ಧೋ ಬಾಲಸಿಂಹಾವಲೋಕನಃ || ೨೮ ||

ಸ ಏವ ಗೋಧನಂ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ನಿಕೇತಂ ಸಿತಗೋವೃಷಂ |
ಚಾರಯನ್ನನುಗಾನ್ಗೋಪಾನೃಣದ್ವೇಣುರೀರಮತ್ || ೨೯ ||

ಪ್ರಯುಕ್ತಾನ್ಗೋಜರಾಜೇನ ಮಾಯಿನಃ ಕಾಮರೂಪಿಣಃ |
ಲೀಲಯಾ ವ್ಯನುದತ್ತಾಂಸ್ತಾನ್ಬಾಲಃ ಕ್ರೀಡನಕಾನಿವ || ೩೦ ||

ವಿಪನ್ನಾನ್ವಿಷಪಾನೇನ ನಿಗೃಹ್ಯ ಭುಜಗಾಧಿಪಮ್ |
ಉತ್ಥಾಪ್ಯಾಪಾಯಯದ್ಗಾವಸ್ತತ್ತೋಯಂ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಿತಮ್ || ೩೧ ||

ಅಯಾಜಯದ್ಗೋಸವೇನ ಗೋಪರಾಜಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮೈಃ |
ವಿತ್ತಸ್ಯ ಚೋರುಭಾರಸ್ಯ ಚಿಕೀರ್ಷನ್ಸದ್ವ್ಯಯಂ ವಿಭುಃ || ೩೨ ||

ವರ್ಷತೀಂದ್ರೇ ವ್ರಜಃ ಕೋಪಾಧ್ಭಗ್ನಮಾನೇಽತಿವಿಹ್ವಲೇ |
ಗೋತ್ರಲೀಲಾತಪತ್ರೇಣ ತ್ರಾತೋ ಭದ್ರಾನುಗೃಹ್ಣತಾ || ೩೩ ||

ಶರಚ್ಚಿಕರೈರ್ಮೃಷ್ಟಂ ಮಾನಯನ್ವಜನೀಮುಖಮ್ |
ಗಾಯನ್ಮಳಪದಂ ರೇಮೇ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಮಂಡಲಮಂಡನಃ || ೩೪ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಅಥ ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ತತಃ ಸ ಆಗತ್ಯ ಪುರಂ ಸ್ವಪಿತೋಶ್ಚಿಕೀರ್ಷಯಾಽಽಶಾಂ ಬಲದೇವಸಂಯುತಃ |

ನಿಪಾತ್ಯ ತುಂಗಾದ್ ರಿಪುಯೂಥನಾಥಂ ಹತಂ ವ್ಯಕರ್ಷದ್ ವ್ಯಸುಮೋಜಸೋವ್ಯಾಮ್ ||೦೧||

ಸಾಂದೀಪನೇಃ ಸಕೃತ್ ಪ್ರೊಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಧೀತ್ಯ ಸವಿಸ್ತರಮ್ |

ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಾದಾದ್ ವರಂ ಪುತ್ರಂ ಮೃತಂ ಪಂಚಜನೋದರಾತ್ ||೦೨||

ಸಮಾಹುತಾ ಭೀಷ್ಮಕನ್ಯಯಾ ಯೇ ಶ್ರಿಯಃ ಸವರ್ಣೇನ ಜಿಹೀರ್ಷಯೈಷಾಮ್ |

ಗಾಂಧರ್ವವೃತ್ಯಾ ಮಿಷತಾಂ ಸ್ವಭಾಗಂ ಜಹ್ರೇ ಪದಂ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ದಧತ್ಸುಪರ್ಣಃ ||೦೩||

ಕಕುದ್ಧತೋಽವಿದ್ಧನಸೋ ದಮಿತ್ವಾ ಸ್ವಯಂವರೇ ನಾಗ್ನಜಿತೀಮುವಾಹ |

ತಾನ್ ಭಗ್ನಮಾನಾನಭಿಗೃಧ್ಯತೋಽಜ್ಞಾಂಜಘ್ನೇಽಕ್ಷತಃ ಶಸ್ತ್ರಭೃತಶ್ಚ ಶಸ್ತ್ರೈಃ ||೦೪||

ಪ್ರಿಯಂ ಪ್ರಭುರ್ಗ್ರಾಮ್ಯ ಇವ ಪ್ರಿಯಾಯಾ ವಿಧಿತ್ಸುರಾರ್ಚ್ಛದ್ವು ತರುಂ ಯದರ್ಥೇ |

ವಜ್ರ್ಯಾದ್ರವತ್ತಂ ಸಗಣೋ ರುಷಾಂಧಃ ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಪುರಾ ತೈರ್ಯಮಯಾಚತಾನತಃ ||೦೫||

ಸುತಂ ಮೃಧೇ ಖಂ ವಪುಷಾ ಗ್ರಸಂತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುನಾಭೋನ್ಮಥಿತಂ ಧರಿತ್ಯಾ |

ಆಮಂತ್ರಿತಸ್ತತ್ತನಯಾಯ ಶೇಷಂ ದತ್ತಾ ತದಂತಃಪುರಮಾವಿವೇಶ ||೦೬||

ತತ್ರಾಹೃತಾಸ್ತಾ ನರದೇವಕನ್ಯಕಾಃ ಕುಜೇನ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಹರಿಮಾತ್ಮಬಂಧುಮ್ |

ಉತ್ಥಾಯ ಸದ್ಯೋ ಜಗೃಹುಃ ಪ್ರಹರ್ಷ ವ್ರೀಳಾನುರಾಗಪ್ರಹಿತಾವಲೋಕೈಃ ||೦೭||

ಆಸಾಂ ಮುಹೂರ್ತ ಏಕಸ್ಮಿನ್ನಾನಾಗಾರೇಷು ಯೋಷಿತಾಮ್ |

ಸವಿಧಿಂ ಜಗೃಹೇ ಪಾಣೀನ್ ಪುರುರೂಪಃ ಸ್ವಮಾಯಯಾ ||೦೮||

ತಾಸ್ವಪತ್ಯಾನ್ಯಜನಯದಾತ್ಮತುಲ್ಯಾನಿ ಸರ್ವತಃ |

ಏಕೈಕಸ್ಯಾಂ ದಶದಶ ಪ್ರಕೃತೇರ್ವಿಬುಭೂಷಯಾ ||೦೯||

ಕಾಲಮಾಗಧಸಾಲ್ವಾದೀನನೀಕೈ ರುಂಧತಃ ಪುರಮ್ |

ಅಜೀಘನತ್ಸ್ವಯಂ ದಿವ್ಯಂ ಸ್ವಪುಂಸಾಂ ತೇಜ ಆದಿಶನ್ ||೧೦||

ಶಂಬರಂ ವಿವಿದಂ ಬಾಣಂ ಮುರಂ ವಲ್ವಲಮೇವ ಚ |
ಅನ್ಯಾಂಶ್ಚ ದಂತವಕ್ರಾದೀನವಧೀತ್ ಕಾಂಶ್ಚ ಘಾತಯತ್ ||೧೧||
ಅಥ ತೇ ಭ್ರಾತೃಪುತ್ರಾಣಾಂ ಪಕ್ಷಯೋಃ ಪತಿತಾನ್ ನೃಪಾನ್ |
ಚಚಾಲ ಭೂಃ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಂ ಯೇಷಾಮಾಪತತಾಂ ಬಲೈಃ ||೧೨||

ಸ ಕರ್ಣದುಃಶಾಸನಸೌಬಲಾನಾಂ ಕುಮಂತ್ರಪಾಕೇನ ಹತಶ್ರಿಯಾಯುಷಮ್ |
ಸುಯೋಧನಂ ಸಾನುಚರಂ ಶಯಾನಂ ಭಗ್ನೋರುಮೂರ್ವ್ಯಾಃ ಸನ ನನಂದ ಪಶ್ಯನ್ ||೧೩||

ಕಿಯಾನ ಭುವೋಽಯಂ ಕ್ಷಪಿತೋರುಭಾರೋ ಯದ್ ದ್ರೋಣಭೀಷ್ಮಾರ್ಜುನಭೀಮಶಲ್ಯೈಃ |
ಅಷ್ಟಾದಶಾಕ್ಷೋಹಿಣಿಕೋ ಮದಂಶೈರಾಸ್ತೇ ಬಲಂ ದುರ್ವಿಷಹಂ ಯದೂನಾಮ್ ||೧೪||

ಮಿಥೋ ಯದೈಷಾಂ ಭವಿತಾ ವಿವಾದೋ ಮಧ್ವಾಮದಾತ್ ತಾಮ್ರವಿಲೋಚನಾನಾಮ್ |
ನೈಷಾಂ ವಧೋಪಾಯ ಇಯಾನತೋಽನ್ಯೋ ಮಯ್ಯುದ್ಯತೇಽನ್ತರ್ದಧತೇ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಮ ||೧೫||

ಏವಂ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಸ್ವರಾಜ್ಯೇ ಸ್ಥಾಪ್ಯ ಧರ್ಮಜಮ್ |
ನಂದಯಾಮಾಸ ಸುಹೃದಃ ಸಾಧೂನಾಂ ವತ್ಸ್ಯ ದರ್ಶಯನ್ ||೧೬||

ಉತ್ತರಾಯಾಂ ಧೃತಃ ಪೂರೋರ್ವಂಶಃ ಸಾಧ್ವಭಿಮನ್ಯುನಾ |
ಸ ವೈ ದ್ರೌಣ್ಯಸ್ತಸಂಭಿನ್ನಃ ಪುನರ್ಭಗವತಾ ಧೃತಃ ||೧೭||

ಅಯಾಜಯದ್ ಧರ್ಮಸುತಮಶ್ವಮೇಧೈಸ್ತ್ರಿಭಿರ್ವಿಭುಃ |
ಸೋಽಪಿ ಕ್ಷಾಮನುಜೈ ರಕ್ಷನ್ ರೇಮೇ ಕೃಷ್ಣಮನುವ್ರತಃ ||೧೮||

ಭಗವಾನಪಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಲೋಕವೇದಪಥಾನುಗಃ |
ಕಾಮಾನ್ ಸಿಷೇವೇ ದ್ವಾರ್ವತ್ಯಾಮಸಕ್ತಃ ಸಾಂಖ್ಯಮಾಸ್ಥಿತಃ ||೧೯||

ಸ್ನಿಗ್ಧಸ್ಥಿತಾವಲೋಕೇನ ವಾಚಾ ಪೀಯೂಷತುಲ್ಯಯಾ |
ಚಾರಿತ್ರೇಣಾನವದ್ಯೇನ ಶ್ರೀನಿಕೇತೇನ ಚಾತ್ಮನಾ ||೨೦||

ಇಮಂ ಲೋಕಮಮುಂ ಚೈವ ರಮಯನ್ ಸುತರಾಂ ಯದೂನ್ |
ರೇಮೇ ಕ್ಷಣದಯಾ ದತ್ತ ಕ್ಷಣಸ್ತ್ರೀಕ್ಷಣಸೌಹೃದಃ ||೨೧||

ತಸ್ಯೈವಂ ರಮಮಾಣಸ್ಯ ಸಂವತ್ಸರಗಣಾನ್ ಬಹೂನ್ |
ಗೃಹಮೇಧೇಷು ಯೋಗೇಷು ವಿರಾಗಃ ಸಮಜಾಯತ ||೧೨||

ದೈವಾಧೀನೇಷು ಕಾಮೇಷು ದೈವಾಧೀನಃ ಸ್ವಯಂ ಪುಮಾನ್ |
ಕೋ ವಿಸ್ತಂಭೇತ ಯೋಗೇನ ಯೋಗೇಶ್ವರಮನುವ್ರತಃ ||೧೩||
ಪುರ್ಯಾಂ ಕದಾಚಿತ್ಕ್ವಿಡೆದ್ಧಿಯುಧುಭೋಜಕುಮಾರಕೈಃ |
ಕೋಪಿತಾ ಮುನಯಃ ಶೇಪುರ್ಭಗವನ್ಮತಕೋವಿದಾಃ ||೧೪||

ತತಃ ಕತಿಪಯ್ಯಿರ್ಮಾಸ್ಯೈವ್ಯಷ್ಟಿಭೋಜಾಂಧಕಾದಯಃ |
ಯಯುಃ ಪ್ರಭಾಸಂ ಸಂಹೃಷ್ಟ್ವಾ ರಥೈರ್ದೇವವಿಮೋಹಿತಾಃ ||೧೫||

ತತ್ರ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಪಿತೃನ್ ದೇವಾನ್ ಋಷೀಂಶ್ಚೈವ ತದಂಭಸಾ |
ತರ್ಪಯಿತ್ವಾಽಥ ವಿಪ್ರೇಭ್ಯೋ ಗಾವೋ ಬಹುಗುಣಾ ದದುಃ ||೧೬||

ಹಿರಣ್ಯಂ ರಜತಂ ಶಯ್ಯಾಂ ವಾಸಾಂಸ್ಯಜಿನಕಂಬಳಾನ್ |
ಹಯಾನ್ ರಥಾನಿಭಾನ್ ಕನ್ಯಾ ಧರಾಂ ವೃತ್ತಿಕರೀಮಪಿ ||೧೭||

ಅನ್ನಂ ಚೋರುರಸಂ ತೇಭ್ಯೋ ದತ್ತ್ವಾ ಭಗವದರ್ಪಣಮ್ |
ಗೋವಿಪ್ರಾರ್ಥಾಸವಃ ಶೂರಾಃ ಪ್ರಣೇಮುರ್ಭುವಿ ಮೂರ್ಧಭಿಃ ||೧೮||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಅಥ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ಅಥ ತೇ ತದನುಜ್ಞಾತಾ ಭುಕ್ತಾ ಪೀತ್ವಾ ಚ ವಾರುಣೀಮ್ |
ತಯಾ ವಿಭ್ರಂಶಿತಜ್ಞಾನಾ ದುರುಕ್ತೈರ್ಮರ್ಮ ಪಸ್ವಶುಃ ||೦೧||

ತೇಷಾಂ ಮೈರೇಯದೋಷೇಣ ವಿಷಮೀಕೃತಚೇತಸಾಮ್ |
ನಿಮ್ಲೋಚತಿ ರವಾವಾಸೀದ್ವೇಣೂನಾಮಿವ ಮರ್ದನಮ್ ||೦೨||

ಭಗವಾನಾತ್ಮಮಾಯಾಯಾ ಗತಿಂ ತಾಮವಲೋಕ್ಯ ಸಃ |
ಸರಸ್ವತೀಮುಪಸ್ಪೃಶ್ಯ ವೃಕ್ಷಮೂಲಮುಪಾವಿಶತ್ ||೦೩||

ಅಹಂ ಚೋಕ್ತೋ ಭಗವತಾ ಪ್ರಪನ್ನಾ ತಿಹರೇಣ ಚ |
ಬದರೀಂ ತ್ವಂ ಪ್ರಯಾಹೀತಿ ಸ್ವಕುಲಂ ಸಂಜಿಹೀರ್ಷುಣಾ ||೦೪||

ಅಥಾಪಿ ತದಭಿಪ್ರೇತಂ ಜಾನನ್ನ ಹಮರಿಂದಮ |
ಪೃಷ್ಠತೋಽನ್ವಗಮಂ ಭರ್ತುಃ ಪಾದವಿಶ್ಲೇಷಣಾಕ್ಷಮಃ ||೦೫||

ಅದ್ರಾಕ್ಷಮೇಕಮಾಸೀನಂ ವಿಚಿನ್ವಂದಯಿತಂ ಪತಿಮ್ |
ಶ್ರೀನಿಕೇತಂ ಸರಸ್ವತ್ಯಾಂ ಕೃತಕೇತಮಕೇತನಮ್ ||೦೬||

ಶ್ಯಾಮಾವದಾತಂ ವಿರಜಂ ಪ್ರಶಾಂತಾರುಣಲೋಚನಮ್ |
ದೋರ್ಭಿಶ್ಚತುರ್ಭಿರ್ವಿದಿತಂ ಪೀತಕೌಶಾಂಬರೇಣ ಚ ||೦೭||

ವಾಮ ಉರಾವಧಿಶ್ರೀತ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಂಘ್ರಿಸರೋರುಹಮ್ |
ಅಪಾಶ್ರಿತಾರ್ಭಕಾವತ್ಥಮಕೃಶಂ ತ್ಯಕ್ತಪಿಪ್ಪಲಮ್ ||೦೮||

ತಸ್ಮಿನ್ನಹಾಭಾಗವತೋ ದ್ವೈಪಾಯನಸುಹೃತ್ಸ ಖಾ |
ಲೋಕಾನನುಚರನ್ ಸಿದ್ಧ ಆಸಸಾದ ಯದೃಚ್ಛಯಾ ||೦೯||

ತಸ್ಯಾನುರಕ್ತಸ್ಯ ಮುನೇರ್ಮುಕುಂದಃ ಪ್ರಮೋದಭಾರಾನತಕಂಧರಸ್ಯ |
ಆಶೃಣ್ವತೋ ಮಾಮನುರಾಗಹಾಸ ಸಮೀಕ್ಷಯಾ ವಿಶ್ರಮಯನ್ನವಾಚ ||೧೦||

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ವೇದಾಹಮಂತರ್ಮನಸೇಷಿತಂ ತೇ ದದಾನಿ ಯತ್ ತದ್ ದುರವಾಪಮನ್ಯೈಃ |
ಸತ್ರೇ ಪುರಾ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಂ ಮುನೀನಾಂ ಮತ್ಸಿ ಧಿಕಾಮೇನ ವಸೋ ತ್ವಯೇಷ್ಟಃ ||೧೧||

ನ ಏಷ ಸಾಧೋ ಚರಮೋ ಭವಾನಾಮಾಸಾದಿತಸ್ತೇ ಮದನುಗ್ರಹೋಽಯಮ್ |
ಯನ್ಮಾಂ ನೃಲೋಕಂ ರಹ ಉತ್ಸೃಜಂತಂ ದಿಷ್ಟ್ವಾ ದದೃಶ್ವಾನ್ ವಿಶದಾನುವೃತ್ತ್ಯಾ ||೧೨||

ಪುರಾ ಮಯಾ ಪ್ರೋಕ್ತಮಜಾಯ ನಾಭ್ಯೇ ಪದ್ಮೈ ನಿಷಣ್ಣಾಯ ಮಮಾದಿಸರ್ಗೇ |
ಜ್ಞಾನಂ ಪರಂ ಮನ್ಮಹಿಮಾವಭಾಸಂ ಯತ್ಸೂರಯೋ ಭಾಗವತಂ ವದಂತಿ ||೧೩||

ಇತ್ಯಾದರೋಕ್ತಃ ಪರಮಸ್ಯ ಪುಂಸಃ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಾನುಗ್ರಹಭಾಜನೋಽಹಮ್ |
ನ್ನೇಹೋತ್ಥರೋಮಾ ಸ್ವಲಿತಾಕ್ಷರಸ್ತಂ ಮುಂಚನ್ ಶುಚಃ ಪ್ರಾಂಜಲಿರಾಬಭಾಷೇ ||೧೪||

ಕೋ ನ್ವೀಶ ತೇ ಪಾದಸರೋಜಭಾಜಾಂ ಸುದುರ್ಲಭೋಽರ್ಥೇಷು ಚತುಷ್ಟಪೀಹ |
ತಥಾಪಿ ನಾಹಂ ಪ್ರವೃಣೋಮಿ ಭೂಮನ್ಭವತ್ಪದಾಂಭೋಜನಿಷೇವಣೋತ್ಸುಕಃ ||೧೫||

ಕರ್ಮಾಣ್ಯನೀಹಸ್ಯ ಭವೋಽಭವಸ್ಯ ತೇ ದುರ್ಗಾಶ್ರಯೋಽಥಾರಿಭಯಾತ್ಪಲಾಯನಮ್ |
ಕಾಲಾತ್ಮನೋ ಯತ್ರ ಮದಾಯುತಾಶ್ರಯಃ ಸ್ವಾತ್ಮನೃತೇಃ ಖಿದ್ಯತಿ ಧೀರ್ವಿದಾಮಪಿ ||೧೬||

ಮಂತ್ರೇಷು ಮಾಂ ವಾ ಉಪಹೂಯ ಯತ್ತ್ವ ಮಕುಂಠಿತಾಖಂಡಸದಾತ್ಮಬೋಧಃ |
ಪೃಚ್ಛೇಃ ಪ್ರಭೋ ಮುಗ್ಧ ಇವಾಪ್ರಮತ್ತಸ್ತನ್ನೋ ಮನೋ ಮೋಹಯತೀವ ದೇವ ||೧೭||

ಜ್ಞಾನಂ ಪರಂ ಸ್ವಾತ್ಮರಹಃಪ್ರಕಾಶಂ ಪ್ರೋವಾಚ ಕಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ಸಮಗ್ರಮ್ |
ಅಪಿ ಕ್ಷಮಂ ನೋ ಗ್ರಹಣಾಯ ಭಾರ್ತವೇದಾಂಜಸಾ ಯದ್ಭೃಜಿನಂ ತರೇಮ ||೧೮||

ಇತ್ಯಾವೇದಿತಹಾರ್ದಾಯ ಮಹ್ಯಂ ನ ಭಗವಾನ್ವರಃ |
ಆದಿದೇಶಾರವಿಂದಾಕ್ಷ ಆತ್ಮನಃ ಪರಮಾಂ ಸ್ಥಿತಿಮ್ ||೧೯||

ನ ಏವಮಾರಾಧಿತಪಾದತೀರ್ಥಾದಧೀತತತ್ತ್ವಾ ತ್ಮವಿಬೋಧಮಾರ್ಗಃ |
ಪ್ರಣಮ್ಯ ಪಾದೌ ಪರಿವೃತ್ಯ ದೇವಮಿಹಾಗತೋಽಹಂ ವಿರಹಾತುರಾತ್ಮಾ ||೨೦||

ಸೋಽಹಂ ತ್ವದ್ಧರ್ಶನಾಹ್ಲಾದವಿಯೋಗಾರ್ತಿಯುತಃ ಪ್ರಭೋ |
ಗಮಿಷ್ಯೇ ದಯಿತಂ ತಸ್ಯ ಬದರ್ಯಾಶ್ರಮಮಂಡಲಮ್ || ೧೧ ||

ಯತ್ರ ನಾರಾಯಣೋ ದೇವೋ ನರಶ್ಚ ಭಗವಾನ್ಮುಷಿಃ |
ಮೃದು ತೀವ್ರಂ ತಪೋ ದೀರ್ಘಂ ತೇಪಾತೇ ಲೋಕಭಾವನೌ || ೧೨ ||

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ
ಇತ್ಯುಧ್ಧವಾದುಪಾಕರ್ಣ್ಯ ಸುಹೃದಾಂ ದುಃಸಹಂ ವಧಮ್ |
ಜ್ಞಾನೇನಾಶಮಯತ್ಕ್ಷತ್ರಾ ಶೋಕಮುತ್ತತಿತಂ ಬುಧಃ || ೧೩ ||

ಸ ತಂ ಮಹಾಭಾಗವತಂ ವ್ರಜಂತಂ ಕೌರವರ್ಷಭಃ |
ವಿಶ್ರಂಭಾದಭ್ಯಧತ್ತೇದಂ ಮುಖ್ಯಂ ಕೃಷ್ಣಪರಿಗ್ರಹೇ || ೧೪ ||

ವಿದುರ ಉವಾಚ
ಜ್ಞಾನಂ ಪರಂ ಸ್ವಾತ್ಮರಹಃಪ್ರಕಾಶಂ ಯದಾಹ ಯೋಗೇಶ್ವರ ಈಶ್ವರನೇ |
ವಕ್ತುಂ ಭವಾನ್ನೋಽಹರ್ತಿಯದ್ಧಿ ವಿಷ್ಣೋರ್ಭೃತ್ಯಾಃ ಸ್ವಭೃತ್ಯಾರ್ಥಕೃತಶ್ಚರಂತಿ || ೧೫ ||

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ
ನನು ತೇ ತತ್ತ ಸಂರಾದ್ಧ ಋಷಿಃ ಕೌಷಾರವೋಽನ್ತಿ ಮೇ |
ಸಾಕ್ಷಾದ್ಧಗವತಾಽದಿಷ್ಟೋ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಂ ಜಿಹಾಸತಾ || ೧೬ ||

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ
ಇತಿ ಸಹ ವಿದುರೇಣ ವಿಶ್ವಮೂರ್ತೇರ್ಗುಣಕಥಯಾ ಸುಧಯಾ ಪ್ಲುತೋರುತಾಪಃ |
ಕ್ಷಣಮಿವ ಪುಳಿನೇ ಯಮಸ್ತಸುಸ್ತಾಂ ಸಮುಷಿತ ಔಪಗವಿರ್ನಿಶಾಂ ತತೋಽಗಾತ್ || ೧೭ ||

ರಾಜೋವಾಚ
ನಿಧನಮುಪಗತೇಷು ವೃಷ್ಟಿಭೋಜೇಷ್ವಧಿರಥಯೂಥಪಯೂಥಪೇಷು ಮುಖ್ಯಃ |
ಸ ತು ಕಥಮವಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಧವೋ ಯದ್ ಹರಿರಪಿ ತತ್ಯಜ ಆಕೃತಿಂ ತ್ರ್ಯಧೀಶಃ || ೧೮ ||

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ
ಬ್ರಹ್ಮಶಾಪಾಪದೇಶೇನ ಕಾಲೇನಾಮೋಘವಾಂಛಿತಃ |
ಸಂಹೃತ್ಯ ಸ್ವಕುಲಂ ನೂನಂ ತ್ಯಕ್ತ್ಯಂದೇಹಮಚಿಂತಯತ್ || ೧೯ ||

ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾದುಪರತೇ ಮಯಿ ಜ್ಞಾನಂ ಮದಾಶ್ರಯಮ್ |
ಅರ್ಹತ್ಯುಧ್ಧವ ಏವಾದ್ಧಾ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮವತಾಂ ವರಃ || ೩೦ ||

ನೋದ್ಧವೋಽಣ್ಣವಿ ಮನ್ಯೂ ನೋ ಯದ್ಗುಣೈರ್ನಿರ್ಜಿತಃ ಪ್ರಭುಃ |
ಅತೋ ಮದ್ವತ್ ಪುನರ್ಲೋಕಂ ಗ್ರಾಹಯನ್ನಿಹ ತಿಷ್ಠತು || ೩೧ ||

ಏವಂ ತ್ರಿಲೋಕಗುರುಣಾ ಸಂದಿಷ್ಟಃ ಶಬ್ದಯೋನಿನಾ |
ಬದರ್ಯಾಶ್ರಮಮಾಸಾದ್ಯ ಹರಿಮೀಜೇ ಸಮಾಧಿನಾ || ೩೨ ||

ವಿದುರೋಽಪ್ಯುಧ್ಧವಾಚ್ಛುತ್ವಾ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ |
ಕ್ರೀಡಯೋಪಾತ್ತದೇಹಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಶ್ಲಾಘಿತಾನಿ ಚ || ೩೩ ||

ದೇಹನ್ಯಾಸಂ ಚ ತಸ್ಯೈವಂ ಧೀರಾಣಾಂ ಧೈರ್ಯವರ್ಧನಮ್ |
ಅನ್ಯೇಷಾಂ ದುಷ್ಟರತರಂ ಪಶೂನಾಂ ವಿಕ್ಲವಾತ್ಮನಾಮ್ || ೩೪ ||

ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃಷ್ಣೇನ ಮನಸೇಕ್ಷಿತಮ್ |
ಧ್ಯಾಯನ್ನತೇ ಭಾಗವತೇ ರುರೋದ ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲಃ || ೩೫ ||

ಕಾಳಿಂದ್ಯಾಃ ಕತಿಭಿರ್ವಿಧ್ವಾನಹೋಭಿರ್ಭರತರ್ಷಭಃ |
ಪ್ರಾಪದ್ಯತ ದ್ಯುಸರಿತಂ ಯತ್ರ ಮಿತ್ರಾಸುತೋ ಮುನಿಃ || ೩೬ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಅಥ ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ದ್ವಾರಿ ದ್ಯುನದ್ಯಾ ಋಷಭಃ ಕುರೂಣಾಂ ಮೈತ್ರೇಯಮಾಸೀನಮಗಾಧಬೋಧಮ್ |
ಕ್ಷತೋಪಸೃತ್ಯಾಚ್ಯುತಭಾವಶುದ್ಧಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಸೌಶೀಲ್ಯಗುಣಾತಿತ್ಯಪ್ತಮ್ ||೦೧||

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸುಖಾಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕರೋತಿ ಲೋಕೋ ನ ತ್ಯಃ ಸುಖಂ ಚಾನ್ಯದುಪಾರಮಂ ವಾ |
ವಿಂದೇತ ಭೂಯಸ್ತತ ಏವ ದುಃಖಂ ಯದತ್ರ ಯುಕ್ತಂ ಭಗವಾನ್ವದೇನ್ನಃ ||೦೨||

ಜನಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾದ್ವಿಮುಖಸ್ಯ ದೈವಾದಧರ್ಮಶೀಲಸ್ಯ ಸುದುಃಖಿತಸ್ಯ |
ಅನುಗ್ರಹಾಯೇಹ ಚರಂತಿ ನೂನಂ ಭೂತಾನಿ ಭವ್ಯಾನಿ ಜನಾರ್ದನಸ್ಯ ||೦೩||

ತತ್ಸಾಧುವರ್ಯಾದಿಶ ಶರ್ಮವರ್ತ್ಮ ಸಂರಾಧಿತೋ ಭಗವಾನ್ಯೇನ ಪುಂಸಾಮ್ |
ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತೋ ಯಚ್ಛತಿ ಭಕ್ತಿಪೂತೇ ಜ್ಞಾನಂ ಸ್ವಸತ್ತಾಧಿಗಮಂ ಪುರಾಣಮ್ ||೦೪||

ಕರೋತಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕೃತಾವತಾರೋ ಯಾನ್ಯಾತ್ಮತಂತ್ರೋ ಭಗವಾಂಸ್ತ್ಯ ಧೀಶಃ |
ಯಥಾ ಸಸರ್ಜಾಗ್ರ ಇದಂ ನಿರೀಹಃ ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯ ವೃತ್ತಿಂ ಜಗತೋ ವಿಧತ್ತೇ ||೦೫||

ಯಥಾ ಪುನಃ ಸ್ವೇ ಖ ಇದಂ ನಿವೇಶ್ಯ ಶೇತೇ ಗುಹಾಯಾಂ ಸ ನಿವೃತ್ತವೃತ್ತಿಃ |
ಯೋಗೇಶ್ವರಾಧೀಶ್ವರ ಏಕ ಏತದನುಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಬಹುಧಾ ಯಥಾಽಽಸೀತ್ ||೦೬||

ಕ್ರೀಡನ್ವಿಧತ್ತೇ ದ್ವಿಜಗೋಸುರಾಣಾಂ ಕ್ಷೇಮಾಯ ಕರ್ಮಾಣ್ಯವತಾರಭೇದೈಃ |
ಮನೋ ನ ತ್ಯಪ್ಯತ್ಯಪಿ ಶೃಣ್ವತಾಂ ನಃ ಸುಶ್ಲೋಕಮೌಳೇಶ್ಚರಿತಾಮೃತಾನಿ ||೦೭||

ಯೈಸ್ತತ್ತ ಭೇದೈರಧಿಲೋಕನಾಥೋ ಲೋಕಾನಲೋಕಾನ್ಸಹ ಲೋಕಪಾಲಾನ್ |
ಅಚೇಕ್ಷಪದ್ಯತ್ರ ಹಿ ಸರ್ವಸತ್ತ ನಿಕಾಯಭೇದೋಽಧಿಕೃತಃ ಪ್ರತೀತಃ ||೦೮||

ಯೇನ ಪ್ರಜಾನಾಮುತ ವಾಽಽತ್ಮಕರ್ಮ ರೂಪಾಭಿಧಾನೇನ ಭಿದಾಂ ವ್ಯಧತ್ತ |
ನಾರಾಯಣೋ ವಿಶ್ವಸೃಗಾತ್ಮಯೋನಿರೇತಚ್ಚ ನೋ ವರ್ಣಯ ವಿಪ್ರವರ್ಯ ||೦೯||

ಪರಾವರೇಷಾಂ ಭಗವನ್ ಕೃತಾನಿ ಶ್ರುತಾನಿ ಮೇ ವ್ಯಾಸಮುಖಾದಭೀಕ್ಷಮ್ |
ನತ್ಯಪ್ನುಮಃ ಕರ್ಣಸುಖಾವಹಾನಾಂ ತೇಷಾಮೃತೇ ಕೃಷ್ಣಕಥಾಮೃತೌಘಾತ್ ||೧೦||

ಕಸ್ತಪ್ಪುಯಾತ್ರೀರ್ಥಪದೋಽಭಿಧಾನಾತ್ಸತ್ರೇಷು ವಃ ಸೂರಿಭಿರೀಡ್ಯಮಾನಾತ್ |
ಯಃ ಕರ್ಣನಾಡೀಂ ಪುರುಷಸ್ಯ ಯಾತೋ ಭವಪ್ರದಾಂ ಗೇಹರತಿಂ ಛಿನತ್ತಿ ||೧೧||

ಮುನಿರ್ವಿವಕ್ಷುರ್ಭಗವದ್ಗುಣಾನಾಂ ಸಖಾಽಪಿ ತೇ ಭಾರತಮಾಹ ಕೃಷ್ಣಃ |
ಯಸ್ಮಿನ್ಮುಖಾಂ ಗ್ರಾಮ್ಯಸುಖಾನುವಾದ್ಯಮರ್ತಿಗ್ಯುಹೀತಾ ನು ಹರೇಃ ಕಥಾಯಾಮ್ ||೧೨||

ಸಾ ಶ್ರದ್ಧಧಾನಸ್ಯ ವಿವರ್ಧಮಾನಾ ವಿರಕ್ತಿಮನ್ಯತ್ರ ಕರೋತಿ ಪುಂಸಃ |
ಹರೇಃ ಪದಾನುಸ್ಮೃತಿನಿರ್ವೃತಸ್ಯ ಸಮಸ್ತದುಃಖಾಪ್ಯಯಮಾಶು ಧತ್ತೇ ||೧೩||

ತಾನ್ ಶೋಚ್ಯಶೋಚ್ಯಾನವಿದೋಽನುಶೋಚೇ ಹರೇಃ ಕಥಾಯಾಂ ವಿಮುಖಾನಘೇನ |
ಕ್ಷಿಣೋತಿ ದೇವೋಽನಿಮಿಷಸ್ತು ತೇಷಾಮಾಯುರ್ವೃಥಾವಾದಗತಿಸ್ಮೃತೀನಾಮ್ ||೧೪||

ತದಸ್ಯ ಕೌಷಾರವ ಶರ್ಮದಾತುರ್ಹರೇಃ ಕಥಾಮೇವ ಕಥಾಸು ಸಾರಮ್ |
ಉದ್ಭುತ್ಯ ಪುಷ್ಪೇಭ್ಯ ಇವಾರ್ತಬಂಧೋ ಶಿವಾಯ ನಃ ಕೀರ್ತಯ ತೀರ್ಥಕೀರ್ತೇಃ ||೧೫||

ಸ ವಿಶ್ವಜನ್ಮಸ್ಥಿತಿಸಂಯಮಾರ್ಥೇ ಕೃತಾವತಾರಃ ಪ್ರಗೃಹೀತಶಕ್ತಿಃ |
ಚಕಾರ ಕರ್ಮಾಣ್ಯತಿಪೂರುಷಾಣಿ ಯಾನೀಶ್ವರಃ ಕೀರ್ತಯ ತಾನಿ ಮಹ್ಯಮ್ ||೧೬||

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ
ಸ ಏವಂ ಭಗವಾನ್ಪೃಷ್ಠಃ ಕ್ಷತ್ರಾ ಕೌಷಾರವೋ ಮುನಿಃ |
ಪುಂಸಾಂ ನಿಶ್ರೇಯಸಾರ್ಥಾಯ ತಮಾಹ ಬಹುಮಾನಯನ್ ||೧೭||

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ
ಸಾಧು ಪೃಷ್ಠಂ ತ್ವಯಾ ಸಾಧೋ ಲೋಕಾನ್ಸಾಧ್ಯನುಗೃಹ್ಣತಾ |
ಕೀರ್ತಿಂ ವಿತನ್ವತಾ ಲೋಕೇ ಆತ್ಮನೋಽಧೋಕ್ಷಜಾತ್ಮನಃ ||೧೮||

ನೈತಚ್ಚಿತ್ರಂ ತ್ವಯಿ ಕ್ಷತ್ರರ್ಬಾದರಾಯಣವೀರ್ಯಜೇ |
ಗೃಹೀತೋಽನನ್ಯಭಾವೇನ ಯತ್ತ್ವಯಾ ಹರಿರೀಶ್ವರಃ ||೧೯||

ಮಾಂಡವ್ಯಶಾಪಾಧ್ಯಗವಾನ್ಪ್ರಜಾಸಂಯಮನೋ ಯಮಃ |
ಭ್ರಾತುಃ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಭುಜಿಷ್ಯಾಯಾಂ ಜಾತಃ ಸತ್ಯವತೀಸುತಾತ್ ||೨೦||

ಭವಾನ್ಭಗವತೋ ನಿತ್ಯಂ ಸಮ್ಮತಃ ಸಾನುಗಸ್ಯ ಹಿ |
ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಾಯ ಚ ಮಾಮಾದಿಶದ್ ಭಗವಾನ್ಪ್ರಜನ್ ||೨೧||

ಅಥ ತೇ ಭಗವಲ್ಲೀಲಾ ಯೋಗಮಾಯೋಪಬೃಂಹಿತಾಃ |

ವಿಶ್ವಸ್ಮಿತೃದ್ಭವಾಂತಾರ್ಥಾ ವರ್ಣಯಾಮ್ಯನುಪೂರ್ವಶಃ ||೨೨||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||

ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****

ಅಥ ಷಷ್ಠೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಭಗವಾನ್ ಏಕ ಆಸೇದಮ್ ಅಗ್ರೇ ಆತ್ಮಾಽಽತ್ಮನಾಂ ವಿಭುಃ |
ಆತ್ಮೈಚ್ಛಾನ್ಯುಗತೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾನಾನಾಶಕ್ಯಪಲಕ್ಷಿತಃ ||೦೧||

ಸ ವಾ ಏಷ ತದಾ ದ್ರಷ್ಟಾ ನಾಪಶ್ಯದ ವಿಶ್ವಮೇಕರಾಟ್ |
ಮೇನೇಽಸಂತಮಿವಾತ್ಮಾನಂ ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿರಸುಪ್ತದ್ಯಕ್ ||೦೨||

ಸಾ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಸಂದ್ರಷ್ಟುಃ ಶಕ್ತಿಃ ಸದಸದಾತ್ಮಿಕಾ |
ಮಾಯಾ ನಾಮ ಮಹಾಭಾಗ ಯಯೇದಂ ನಿರ್ಮಮೇ ವಿಭುಃ ||೦೩||

ಕಾಲವೃತ್ತಾಂತು ಮಾಯಾಯಾಂ ಗುಣಮಯ್ಯಾಮಧೋಕ್ಷಜಃ |
ಪುರುಷೇಣಾತ್ಮಭೂತೇನ ವೀರ್ಯಮಾಧತ್ತ ವೀರ್ಯವಾನ್ ||೦೪||

ತತೋಽಭವನ್ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ಮವ್ಯಕ್ತಾತ್ಮಾಲಚೋದಿತಾತ್ |
ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾಽಽತ್ಮದೇಹಸ್ಥಂ ವಿಶ್ವಂ ವ್ಯಂಜಂಸ್ತಮೋನುದನ್ ||೦೫||

ಸೋಽಪ್ಯಂಶಗುಣಕಾಲಾತ್ಮಾ ಭಗವದ್ವೃಷ್ಟಿಗೋಚರಃ |
ಆತ್ಮಾನಂ ವ್ಯಕ್ರೋದಾತ್ಮಾ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾಸ್ಯ ಸಿಸೃಕ್ಷಯಾ ||೦೬||

ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾ ದ್ವಿಕುರ್ವಾಣಾದಹಂತತ್ತ್ವ ಮಜಾಯತ |
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕರ್ತ್ರಾತ್ಮಾ ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಮನೋಭವಃ ||೦೭||

ವೈಕಾರಿಕಸ್ತೇಜಸಶ್ಚ ತಾಮಸಶ್ಚೇತ್ಯಹಂ ತ್ರಿಧಾ |
ಅಹಂತತ್ತ್ವಾ ದ್ವಿಕುರ್ವಾಣಾನ್ಮನೋ ವೈಕಾರಿಕಾದಭೂತ್ ||೦೮||

ವೈಕಾರಿಕಾಶ್ಚ ಯೇ ದೇವಾ ಅರ್ಥಾಭಿವ್ಯಂಜನಂ ಯತಃ |
ತೈಜಸಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣೈವ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಮಯಾನಿ ಚ ||೦೯||

ತಾಮಸೋ ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮಾ ದ್ರಿಯತಃ ಖಂ ಲಿಂಗಮಾತ್ಮನಃ ||೧೦||

ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಯೋಗೇನ ಭಗವದ್ವೀಕ್ಷಿತಂ ನಭಃ |
ತಾಮಸಾನುಸೃತಂ ಸ್ಪರ್ಶಂ ವಿಕುರ್ವನ್ನಿರ್ಮಮೇಽನಿಲಮ್ ||೧೧||

ಅನಿಲೋಽಪಿ ವಿಕುರ್ವಾಣೋ ನಭಸೋರುಬಲಾನ್ವಿತಃ |
ಸಸರ್ಜ ರೂಪತನ್ಮಾತ್ರಾಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕಸ್ಯ ಲೋಚನಮ್ ||೧೨||

ಅನಿಲೇನಾನ್ವಿತಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಕುರ್ವತ್ ಪರವೀಕ್ಷಿತಮ್ |
ಆಧತ್ತಾಂಭೋ ರಸಮಯಂ ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಯೋಗತಃ ||೧೩||

ಜ್ಯೋತಿಷಾಂಭೋಽನುಸಂಸೃಷ್ಟಂ ವಿಕುರ್ವತ್ ಪರವೀಕ್ಷಿತಮ್ |
ಮಹೀಂ ಗಂಧಗುಣಾಮಾಧಾತ್ ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಯೋಗತಃ ||೧೪||

ಭೂತಾನಾಂ ನಭಃಪದೀನಾಂ ಯದ್ಯದ್ ಭಾವ್ಯಂ ಪರಾತ್ ಪರಮ್ |
ತೇಷಾಂ ಪರಾನುಸಂಸರ್ಗಾದ್ ಯಾಥಾ ಸಂಖ್ಯಂ ಗುಣಾನ್ ವಿದುಃ ||೧೫||

ಏತೇ ದೇವಾಃ ಕಲಾ ವಿಷ್ಣೋಃ ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಲಿಂಗಿನಃ |
ನಾನಾತ್ವಾತ್ ಸ್ವಕ್ರಿಯಾನೀಶಾಃ ಪ್ರೋಚುಃ ಪ್ರಾಂಜಲಯೋ ವಿಭುಮ್ ||೧೬||

ದೇವಾ ಊಚುಃ
ನತಾಃ ಸ್ಮ ತೇ ನಾಥ ಪದಾರವಿಂದಂ ಪ್ರಪನ್ನತಾಪೋಪಶಮಾತಪತ್ರಮ್ |
ಯನ್ಮೂಲಕೇತಾ ಯತಯೋಽಷ್ಟಸೋರು ಸಂಸಾರದುಃಖಂ ಬಹಿರುತ್ಕ್ಷಿಪಂತಿ ||೧೭||

ಋತೇ ಯದಸ್ಮಿನ್ ಭವ ಈಶ ಜೀವಾಸ್ತಾಪತ್ರಯೇಣಾಭಿಹತಾ ನ ಶರ್ಮ |
ಆತ್ಮನ್ಲಭಂತೇ ಭಗವಂಸ್ತವಾಂಘ್ರಿ ಚ್ಛಾಯಾಂ ಸವಿದ್ಯಾಮತ ಆಶ್ರಯೇಮ ||೧೮||

ಮಾರ್ಗಂತಿ ಯತ್ ತೇ ಮುಖಪದ್ಮನೀಡೈಶ್ಚಂದಃಸುಪರ್ಣೈರ್ಯುಷಯೋ ವಿವಿಕ್ತೇ |
ಯಚ್ಚಾಘಮರ್ಷೋ ದ್ಯುಸರಿದ್ಧರಾಯಾಃ ಪರಂ ಪದಂ ತೀರ್ಥಪದಃ ಪ್ರಪನ್ನಾಃ ||೧೯||

ಯಚ್ಚಿದ್ಧಯಾ ಶ್ರುತವತ್ಯಾ ಚ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಮೃಜ್ಯಮಾನೇ ಹೃದಯೇಽವಧಾಯ |
ಜ್ಞಾನೇನ ವೈರಾಗ್ಯಬಲೇನ ಧೀರಾ ವ್ರಜಂತಿ ಯತ್ತೇಽಜ್ಞೈಸರೋಜಪೀಠಮ್ ||೨೦||

ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಿತಿಸಂಯಮಾರ್ಥೇ ಕೃತಾವತಾರಸ್ಯ ಪದಾಂಬುಜಂ ತೇ |
ವ್ರಜೇಮ ಸರ್ವೇ ಶರಣಂ ಯದೀಶ ಸ್ಮೃತಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತ್ಯಭಯಂ ಸ್ವಪುಂಸಾಮ್ ||೨೧||

ಯತ್ಪಾನುಬಂಧೇಽಸತಿ ದೇಹಗೇಹೇ ಮಮಾಹಮಿತ್ಯೂಢದುರಾಗ್ರಹಾಣಾಮ್ |
ಪುಂಸಾಂ ಸುದೂರಂ ವಸತೋಽಪಿ ಪುರ್ಯಾಂ ಭಜೇಮ ತತ್ತೇ ಭಗವನ್ನದಾಬ್ಜಮ್ ||೨೨||

ತಂ ತ್ವಾಮಸದ್ವೃತ್ತಿಭಿರಕ್ಷಿಭಿಯೇ ಪರಾಹೃತಾಂತರ್ಮನಸಃ ಪರೇಶ |

ಅಥೋ ನ ಪಶ್ಯಂತ್ಯುರುಗಾಯ ನೂನಮೇತೇ ಪದನ್ಯಾಸವಿಲಾಸಲಕ್ಷ್ಯಾಃ || ೧೩ ||

ಪಾನೇನ ತೇ ದೇವ ಕಥಾಸುಧಾಯಾಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಭಕ್ತ್ಯಾ ವಿಶದಾಶಯಾ ಯೇ |
ವೈರಾಗ್ಯಸಾರಂ ಪ್ರತಿಲಭ್ಯ ಬೋಧಂ ಯಥಾಂಜನಾ ತ್ವೇಯುರಕುಂಠಧಿಷ್ಠಮ್ || ೧೪ ||

ತಥಾಪರೇ ತ್ವಾತ್ಮನಮಾಧಿಯೋಗ ಬಲೇನ ಜಿತ್ವಾ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಬಲಿಷ್ಠಾಮ್ |
ತ್ವಾಮೇವ ಧೀರಾಃ ಪುರುಷಂ ವಿಶಂತಿ ತೇಷಾಂ ಶ್ರಮಃ ಸ್ಯಾನ್ನ ತು ಸೇವಯಾ ತೇ || ೧೫ ||

ತತ್ತೇ ವಯಂ ಲೋಕಸಿಸ್ತುಕ್ಷಯಾದ್ಯ ತ್ವಯಾ ವಿಸ್ತೃಷ್ಣಾಸ್ತಿಭಿರಾತ್ಮಭಿಯೇ |
ಸರ್ವೇ ವಿಯುಕ್ತಾಃ ಸ್ವವಿಹಾರತಂತ್ರಂ ನ ಶಕ್ನುಮಸ್ತತ್ ಪ್ರತಿರರ್ತವೇ ತೇ || ೧೬ ||

ಯಾವದ್ ಬಲಿಂ ತೇಽಜ ಹರಾಮ ಕಾಲೇ ಯಥಾ ವಯಂ ಚಾನ್ನಮದಾಮ ಯತ್ರ |
ಯಥೋಭಯೇಷಾಂ ತ ಇಮೇ ಹಿ ಲೋಕಾ ಬಲಿಂ ಹರಂತೋಽನ್ನಮದಂತ್ಯನೀಶಾಃ || ೧೭ ||

ತ್ವಂ ನಃ ಸುರಾಣಾಮಸಿ ಸಾನ್ವಯಾನಾಂ ಕೂಟಸ್ಥ ಆದ್ಯಃ ಪುರುಷಃ ಪುರಾಣಃ |
ತ್ವಂ ದೇವ ಶಕ್ತ್ಯಾಂ ಗುಣಕರ್ಮಯೋನೌ ರೇತಸ್ತ ಜಾಯಾಂ ಕವಿರಾದರ್ಥೇಽಜಃ || ೧೮ ||

ತತೋ ವಯಂ ಸತ್ಪ್ರಮುಖಾ ಯದರ್ಥೇ ಬಭೂವಿಮಾತ್ಮನ್ ಕರವಾಮ ಕಿಂ ತೇ |
ತ್ವಂ ನಃ ಸ್ವಚಕ್ಷುಃ ಪರಿದೇಹಿ ಶಕ್ತಾ ದೇವ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥೇ ಯದನುಗ್ರಹೇಣ || ೧೯ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಷಷ್ಠೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||
ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಮೂರನೇ ಸ್ಕಂಧದ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಯಿತು

*****